

M. Petkevičiaus katekizmo (1598) skoliniai: neaiškios kilmės slavizmai

Anželika Smetonienė
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
El. paštas: anzelika.smetoniene@gmail.com

1. Įvadas

Merkelio Petkevičiaus katekizmas pasirodė praėjus vos trejiems metams po pirmosios knygos lietuvių kalba išspausdinimo LDK kaip atsakas į katalikiškąjį Mikalojaus Daukšos katekizmą (Zinkevičius 1988, 196), tačiau palyginti su pastaruoju, M. Petkevičiaus katekizmas iki šiol gana skurdžiai tyrinėtas. Daugiausia dėmesio sulaukia jo giesmių vertimai iš lenkų kalbos (Meller 1984; Pociūtė 2005; Niedźwiedź 2008), jo įtaka to meto literatūrai (Pociūtė 2000). Vos keli straipsniai yra skirti M. Petkevičiaus katekizmo kalbai tirti (Zinkevičius 1970; Maskuliūnas 2009). Apie šio katekizmo leksiką bendresnio pobūdžio pastebėjimų yra chrestomatiniuose leidiniuose (Palionis 1967; Zinkevičius 1988). Daugiausia dėmesio M. Petkevičiaus leksikai yra skyręs J. Kruopas, sudaręs 1598 m. katekizmo žodynėlį (Kruopas 1970). Jame autorius prie svetimos kilmės žodžių yra pažymėjęs jų kilmę. Kaip rašė pats J. Kruopas, skoliniai yra skirstomi į polonizmus, baltarusizmus, rusizmus, slavizmus (kai sunku nustatyti, iš kurios slavų kalbos žodis paimtas), lotynizmus ir germanizmus (Kruopas 1970, 84). Slavizmų skirstymas į polonizmus, baltarusizmus ir rusizmus šiandien neatrodo tikslus, be to, žodynyje skolinių kilmė nemotyvuojama, nenurodomi atitikmenys slavų kalbomis, nes J. Kruopo tikslas buvo pateikti pirmąjį M. Petkevičiaus žodynėlį, o ne ištirti jo skolinių kilmę.

Šio straipsnio objektas yra M. Petkevičiaus katekizmo slavizmai, tikslas – nustatyti neaiškios kilmės slavizmus ir juos pateikti kartu su tiksliais atitikmenimis slavų kalbose. Siekiant tikslo buvo keliami tokie uždaviniai: iš M. Petkevičiaus katekizmo išrinkti visus slaviškos šaknies žodžius; nurodyti kriterijus, pagal kuriuos bus klasifikuojami slavizmai; suklasifikuoti slavizmus pagal kilmę.

Iš M. Petkevičiaus katekizmo buvo surinkta 410 nepasikartojančių slaviškos šaknies leksemų, t. y. slavizmų ir hibridų, kurių šaknis yra slaviškos kilmės. Slavizmai – tai skolinių dalis, iš kaimyninių slavų kalbų atėję žodžiai. Kartais žodis gali būti paplitęs iš vienos kaimyninės slavų kalbos į kitą, o per ją – į lietuvių kalbą (pvz., le. *dziękować* > rusėnų *благодарю* > lie. *dėkavoti*). Tokiu atveju taip pat laikomasi nuomonės, kad skolinio donorė yra ta kalba, iš kurios žodis į lietuvių kalbą buvo perimtas tiesiogiai. Čia šliejasi ir tarptautinių žodžių problematika: skoliniai skirstomi į atėjusius iš tolimesnių per tarpines

kalbas (tarptautinius žodžius) ir atėjusius iš kaimyninių kalbų – germanizmus, latvizmus, slavizmus. Esminis skirtumas tarp pastarųjų ir tarptautinių žodžių yra žodžio šaltinis: tarptautiniai žodžiai skirstomi pagal pirminį šaltinį, iš kurio žodis paplito po įvairias kalbas, o slavizmas svarbiausias kriterijus yra kalba, iš kurios žodis tiesiogiai pateko į lietuvių kalbą (Jakaitienė 2009, 231–233). Vis dėlto XVI–XVII a. paliudyti šiandien tarptautiniais žodžiais laikomi skoliniai greičiausiai į lietuvių kalbą pateko per kaimynines kalbas. Per įvairias kalbas keliančio žodžio forma kinta nežymiai (tai priklauso nuo jų perimančių kalbų struktūros), tačiau semantika gali pasipildyti naujomis reikšmėmis. Tai ypač būdinga daugiareikšmiams tarptautiniams žodžiams (Jakaitienė 2009, 231–232). Turint tai omenyje, į PK slavizmų sąrašą buvo įtraukti ir tarptautiniai žodžiai.

Straipsnyje veiksmažodžiai slavizmai yra apibendrinti: pateikiama tik bendratis, net jeigu katekizme yra paliudyti priešdėliniai veiksmažodžiai, įvairios veiksmažodžio formos. Veiksmažodžių ryšis su bendrašakniais slavizmais vardažodžiais buvo nagrinėtas – ne visada iš pirmo žvilgsnio aišku, ar slaviškos šaknies veiksmažodis yra skolinys, ar lietuvių kalbos derivatas iš skolinio su indigeniomis priesagomis (pavyzdžiui, *rubežioti*, *-ioja*, *-iojo* SD3 75 ‘vesti ribą’ iš *rubėžius* 1. ‘teritorijos riba, siena’; 2. ‘pl. tam tikras apibrėžtas plotas, sritis’; 3. ‘žemės rėžis, lauko riba, ežia’)¹, todėl susiduriama su hibridų problema. Hibridai yra „tarpinis skolinių variantas“ (Jakaitienė 2009, 211), nes jie turi ir lietuvių kalbos, ir skolintų morfemų. Skoliniai vardažodžiai, integruoti į lietuvių kalbą, nelaikomi hibridais, nes, pirma, jų galūnė atlieka tik gramatinę funkciją (Keinys 1984, 115), antra, nėra būtinos sąlygos hibridui atsirasti – pamatinio žodžio (Keinys 1984, 114). Į PK slavizmų sąrašą neįtraukti žodžiai, po tyrimo pasirodę esą hibridai: *akrutnystė* PK 142,19; *bespečnystė* (*nebespečnystė* PK 21,1); *būdinti*, *-ina*, *-ino* (*pabūdinti* PK 211,13); *dužybė* PK 83,3; *dūsiagūbys* PK 90,19; *hadnybė* (*nehadnybė* PK 120,23); *hadnystė* PK 217,22; *karaliauti* PK 24,4; *karalystė* PK 9,20; *kytrybė* PK 19,20; *kocerystė* PK 134,2; *krikščionystė* PK 150,18; *krikščioniškas* PK 2,7; *mylista* PK 49,6; *pabažnystė* PK 138,3; *pakajingas* PK 37,7; *pasnykauti*, *-auja*, *-avo* (*pasnykaudamas* PK 88,25); *pečėtyti*, *-ija*, *-ijo* PK 208,7; *prigatavinti*, *-ina*, *-ino* (*prigatavintas* PK 19,7); *poniškas* PK 177,17; *ponystė* PK 118,6; *prarakauti*, *-auja*, *-avo* PK 160,17; *rėdytojas* PK 18,25; *savavalnas* PK 210,15; *ubagystė* PK 234,22; *užliecavoti* PK 217,23; *valninti*, *-ina*, *-ino* PK 69,9; *valnystė* PK 101,6; *valnumas* PK 63,18; *vdecnystė* PK 186,7.

Surinkti žodžiai buvo lyginami su slavų kalbų žodžiais (remiamasi tinkamo laikotarpio slavų kalbų žodynais, o trūkstant reikiamų tomų (pvz., rytų slavų 4), remiamasi ir etimologiniais slavų kalbų žodynais), buvo ieškoma slavizmų atitikmenų slavų kalbose. Atitikmenimis vadinami žodžiai, kurie potencialiai galėtų būti laikomi skolinio šaltiniais dėl

¹ Plačiau apie tai A. Smetonienė, Slavizmai veiksmažodžiai ir slaviškos šaknies hibridai, *Acta Linguistica Lithuanica* (LXXXIV), 2016, p. 68–88.

šaknies, priesagų (veiksmažodžiai), reikšmių. Lietuvių kalbos skolinių reikšmės pirmiausia buvo tikrinamos LKŽe, tačiau pateikiamos tik paliudytos PK. Pabrėžtina, kad nustatant, iš kurios slavų kalbos į lietuvių kalbą atėjo skolinys, visos jo reikšmės, ne tik paliudytos PK, buvo lyginamos su slavų kalbų atitikmenimis.

Šiame straipsnyje pateikiami tik neaiškios kilmės slavizmai, paliudyti PK. Visi surinkti skoliniai buvo tiriami pagal tam tikrus kriterijus (žr. psl. 4) ir kai nebuvo rasta priežasties, kodėl skolinys gali būti priskirtas tik polonizmom arba tik skoliniam iš rytų slavų, pateikiamas slavizmas, jo reikšmė, vienas iš (jeigu jų yra daugiau) pavartojimų PK ir galimi atitikmenys slavų kalbose. Straipsnyje dėl glaustumo pateikiamos tik tos slavų kalbų žodžių reikšmės, kurios atitinka PK vartojamo skolinio reikšmės. Kaip minėta, veiksmažodžiai skoliniai yra apibendrinami – pateikiama tik bendratis, be priešdėlių. Priešdėlių neatsisakoma tik tokiais atvejais, kai be dalies, kuri formaliai atitinka priešdėlį, žodis lietuvių kalboje nėra vartojamas (pvz., *paliēcavoti*, *užliēcavoti*, bet ne *liēcavoti*). Atskirai neužrašomi vardažodžiai su *ne-* (pvz., *nečystas* pateikiamas prie *čystas*), tačiau neapibendrinama, jeigu *ne-* turi reikšmingos įtakos žodžio semantikai (pvz., *nevalia*). Prieveiksmai pateikiami prie būdvardžių.

2. Slavizmų skirstymo kriterijai

Būtina aptarti, kokios kilmės slavizmų gali būti paliudyta PK. Per kaimynines kalbas atėję skoliniai pirmiausiai skirstomi į germanizmus, slavizmus ir latvizmus. Manoma, kad pirmieji slavizmai į lietuvių kalbą atėjo iš rytų slavų vakarinių tarmių IX–XI a. (Būga 1958, 351; LKE 503), kontaktai su lenkais ir skolinimasis iš lenkų kalbos prasidėjo kiek vėliau – maždaug nuo XV a. (Jakaitienė 2009, 229; Zinkevičius 2002, 106). Lenkų kalbos periodizacija yra skirstoma į tris etapus: senąją lenkų kalbą (XIV–XV a.), viduriniąją lenkų kalbą (XVI–XVIII a.) ir naująją lenkų kalbą (XVIII a. pab. iki dabar). Rytų slavų periodizacija yra sudėtingesnė. Rytų slavų pagrindu susiformavusi kalba vadinama senąja rusų rašto kalba, kuri jau XIII–XIV a. pradėjo skirtis į rytinius ir vakarinius variantus. Rytinių dialektų pagrindu susiformavo rusų kalba (*великорусский язык*). Pietvakarinė ploto dalis įėjo į LDK teritoriją ir čia apie XIII a. pradėjo formuotis, o XV a. jau galutinai susiformavo rašytinė rusėnų kalba, patyrusi įvairių kalbų įtaką: lenkų, lietuvių, čekų, lotynų, vokiečių, todėl vis labiau skyrėsi nuo senosios rusų kalbos rytinio varianto (Золтан 2014, 43).

J. Kruopas, kaip ir dauguma kitų tyrinėtojų, neskyrė rusėnų kalbos ir rutenizmus vadina paprasčiausiai skoliniais iš baltarusių kalbos, nors toks terminas yra klaidinantis. Vartotinas terminas *rusėnų kalba*. Apie skolinius iš baltarusių kalbos galima kalbėti tik nuo XIX a., kai tam tikrų rytų slavų tarmių pagrindu susikūrė bendrinė baltarusių kalba. M. Petkevičiaus katekizmas pasirodė 1598 m., todėl jame paliudyti slavizmai gali būti atėję iš:

senosios rusų kalbos; rusėnų kalbos; lenkų kalbos (senosios ir vidurinėsios), lenkų ir rytų slavų tarmių. Skoliniai, atėję iš lenkų kalbos, vadinami polonizmais, iš senosios rusų ir rusėnų kalbos (jeigu nenustatoma konkrečiau) – skoliniais iš rytų slavų.

Slavizmai buvo tirti remiantis keliais kriterijais ir jie suskirstyti į: aiškios kilmės skolinius, tikėtinos kilmės skolinius ir neaiškios kilmės skolinius. Paprastai tikslią slavizmo kilmę leidžia nustatyti vienas iš dviejų kriterijų: tik vienoje slavų kalboje (tik lenkų arba tik rusėnų, senojoje rusų) yra paliudytas galimas skolinio šaltinis (atitikmenų buvimo kriterijus); slavizmo fonologija atitinka tik vienos kurios nors slavų kalbų žodžio fonologiją (pvz., nosinumo nebuvimas lietuvių kalbos žodyje liudys apie kilmę iš rytų slavų, jeigu lenkų kalbos žodyje nosinumas yra) (fonologinis kriterijus).

Fonologinis kriterijus, palyginti su atitikmens buvimo, yra tvirčiausias, nes visada yra galimybė, nors ir nedidelė, kad į senųjų slavų kalbų žodynus nepateko žodžiai, galėję būti slavizmo šaltiniu. Lietuvių kalboje yra senų skolinių, kurie iš rytų slavų yra atėję dar pastariesiems nepraradus nosinių balsių (pvz., *lénkas*) (Būga 1958, 340), t. y. iki IX a. (ИГРЯ 1981, 53). Maždaug po IX a. rytų slavų **ǫ* virto *u*, **ę* – ‘*a*’, o lenkų kalba iki šiol turi nosinius balsius, nors jų kokybė ir distribucija yra pakitusi (GHJP 1955, 105). Lenkų kalbos *eⁿ*, *e^m* ir *oⁿ*, *o^m* lietuvių kalboje atliepiami kaip *en / em* ir *on / om*, ir būtent šių balsių atliepimas aiškiai parodo, ar skolinys atėjęs iš lenkų kalbos, ar iš rytų slavų. Lenkų kalbos žodžiai, perėję per rytų slavų kalbas, į lietuvių kalbą patenka jau denazalizuoti.

Kitas reikšmingas slavų kalbų procesas buvo redukuotųjų balsių išnykimas silpnojoje pozicijoje ir virtimas kitais balsiais stipriojoje (XII a. procesas buvo baigtas) (ИГРЯ 67). Lietuvių kalboje yra skolinių, kurie atspindi redukuotuosius slavų balsius dar prieš jiems išnykstant silpnose pozicijose: *v* atliepiamas kaip *u*, *v* – kaip *i* (Zinkevičius 2002, 103). Tokie lietuvių kalbos skoliniai į lietuvių kalbą turėjo patekti dar iki XII a. Geras pavyzdys yra *krivda* ‘skriauda’ PK 84,1. Kai kuriuose kituose šaltiniuose yra paliudyta forma *krivida* JEV 34,18, BPII 314, BB1Moz26, greičiausiai į lietuvių kalbą patekusi iki išnykstant redukuotiesiems balsiams (plg. **kriv̥da*). O PK paliudytas vardažodis jau neturi *i*, kuris atlieptų *v*, todėl jis buvo pasiskolintas jau po XII a. ir tikslesnės jo kilmės nustatyti nepavyko.

Reikšmingai keitėsi ne tik slavų prokalbės balsiai, bet ir priebalsiai, junginiai. Slavų prokalbės junginiai **tj*, **dj* vakarų slavų kalbose virto *c’* ir *dz’*, rytų slavų kalbose – *č* ir *ž* (ukrainiečių ir baltarusių kalboje taip pat *dž*) (Чекмонас 1988, 147; GHJP 1955, 134); **t’* ir **d’* lenkų kalboje dar XIII a. virto į *c’* ir *dz’* (GHJP 132; ИГРЯ 1981,54); slavų prokalbės minkštieji **s* ir **z* lenkų kalboje visiškai suminkštėjo (GHJP 140). Šie procesai yra ankstyvi, todėl labai patogūs nustatant slavizmų kilmę. Vis dėlto susiduriama su esmine problema: slavų kalbų balsiai lietuvių kalbos skoliniuose atliepiami dėsningai (žr. plačiau Kardelis

2003), o priebalsių atliepimas atrodo gana chaotiškas. T. y. dėl lietuvių kalbos fonetinių dėsnių kai kurie žodžiai net atkeliavę iš lenkų kalbos neatspindėtų tik jai būdingo konsonantizmo. Pvz., *dyvyti* (rusėnų *дубуму*, le. *dziwić*) lietuvių kalboje nebūtų virtęs *°dzyvyti*, nebent tam tikroje tarmėje. Kai yra paliudyti variantai su skirtingais priebalsiais (pvz., *bliužnyti* ir *bliuznyti*), jau būtų galima kalbėti apie tikslesnę jų kilmę, ypač jeigu tai nėra pavieniai atvejai. Tai probleminė tema, todėl tokie slavizmai kaip *bliuznierius* PK 229, *mylasnykas* PK 174,9, *smertis* PK 14,16 ir kiti bus aptarti atskirai.

Fonologinio kriterijaus dalis yra Leskieno dėsnis: iki šio dėsniu pasiskolinti slavų bevardės giminės daiktavardžiai su galūne *-o* lietuvių kalboje iš pradžių buvo bevardės giminės, po Leskieno dėsniu šie skoliniai kartu su lietuvių kalbos veldiniais perėjo į vyrišką giminę ir gavo vyriškąsias *o* kamieno galūnes (Girdenis 2001, 385) (pvz., *miestas* PK 31,21, *zerkolas* PK 106,18). To paties tipo žodžiai, pasiskolinti po XIII–XIV a., gavo moteriškąsias *a* kamieno galūnes tikriausiai dėl balsių *o* ir *a* fonetinio gretumo (Girdenis 2001, 385) (pvz., *pekla* PK 7,10).

Kiti kriterijai, chronologinis, semantikos ir tekstologinis, palieka daugiau vietos paklaidai, todėl slavizmai, suskirstyti pagal juos, įvardijami kaip tikėtini skoliniai iš lenkų kalbos arba tikėtini skoliniai iš rytų slavų. Kai kurie slavų kalboje vykę fonetiniai procesai yra gana vėlyvi (pvz., *ž, š, č, c, r* kietėjimas, prasidėjęs XIV a. ir baigęsis XVI a. (GHJP 140–145; ИГРЯ 77), ir nors didesnė tikimybė, kad skoliniai, į lietuvių kalbą atėję iki jiems įvykstant, buvo pasiskolinti iš rytų slavų, vis dėlto kontaktų tuo metu būta ir su lenkų kalba, todėl negalima visiškai atmesti polonizmo galimybes. Su chronologijos kriterijumi yra susijusi morfologinė skolinių integracija. Nuo slavų kalbos donorės galinio priebalsio priklauso, į kokio kamieno linksniavimo tipą perimamas skolinys. A. Valeckienė yra pastebėjusi, kad skoliniai lietuvių kalboje dažniausiai gauna stipresniųjų linksniavimo tipų galūnes: kitų kalbų žodžiai, gale turintys kietą balsį, pakliūva į *o* kamieno linksniavimo tipą; moteriškos giminės žodžiai patenka į *a, iā, ē* kamienų linksniavimo tipus. Kitos galūnės parenkamos rečiau (Valeckienė 1967, 112–118). B. Voitkevič skolinių morfologinį integravimą yra apibendrinusi schema slavų *-C* → slavizmų *-as* (vyr. g.); slavų (br.) *-Ā*. (le.) *-C* → slavizmų *-is, -ius* (vyr. g.) (pvz., *altorius* < le. *oltarz*, br. *αμάρφ*) (Voitkevič 2010, 248). Pirmiausia reikėtų pastebėti, kad senojoje slavų kalboje *ž, š, č, c, r* buvo minkšti (ЯМ 44), todėl ir lenkų kalbos *oltarz* tipo daiktavardžių *ž* <*rz*> kadaise irgi buvo minkštas *r*. PK visų *iū* kamieno daiktavardžių galūnė eina po priebalsių *r* (*altorius* PK 64,10; *lekorius* PK 251,17; *ricierius* PK 86,4; *žalnierius* PK 162,14), *č* (*mečius* PK 160,11), *š* (*raskašius* PK 149,8), *c* (*traicė* PK 41,20). Visi šie balsiai buvę minkšti ir pradėjo kietėti XIV a., todėl didesnė tikimybė, kad tai yra skoliniai iš rytų slavų kalbų. PK žodžiai *dūšia* PK 6,7,

kozalnyčia PK 222,7, *tajemnyčia* PK 181,10, *večeria* PK 3,20, *večerioti* PK 180,16 ir kt. dėl šios priežasties taip pat buvo priskirti skoliniams iš rytų slavų.

Skolinių reikšmės yra gana nepastovus klodas ir galima pastebėti, kaip akivaizdus polonizmas gauna naujų, tik rytų slavams būdingų reikšmių, arba atvirkščiai. Tai labiau būdinga tiems slavizmams, kurie vartojami, ypač lietuvių kalbos tarmėse, iki šių dienų, bet gali pasitaikyti ir tarp senųjų raštų skolinių reikšmių. Dažniausiai senųjų lietuvių kalbos raštų slavizmų reikšmės yra atėjusios kartu su žodžiu iš kalbos donorės. Kaip pavyzdį galima pateikti slavizmą *kastyria* ‘žaidėjas kauliukais’ PK 209,1. Senojoje lenkų kalboje yra paliudytas žodis *kostyra* su reikšmėmis 1. ‘azartinių žaidimų žaidėjas’ (‘nałogowy gracz z gry hazardowe’); 2. ‘apgavikas’ (‘oszust’) (SPol T.11, 7; SS T.3, 356), rusėnų kalboje – *костырь* su reikšme ‘žaidėjas kauliukais’ (‘грок в кости’) (МДСУМ Т.1, 380). O senojoje rusų kalboje žodis, formaliai iš dalies atitinkantis skolinį *kastyris* *костырь*, turi reikšmę ‘baltoji karštinė, sąmonės aptemimas’ (СРЯ XI–XVII Т.7, 372; СДЯ Т.1, 1297), todėl jis dėl semantikos kriterijaus nėra nagrinėtinas kaip galimas slavizmo šaltinis, o senoj rusų kalba – kaip slavizmo kalba donorė.

Kai kurie PK slavizmai žinomi tik iš šio katekizmo: jie nėra paliudyti LKŽe ir kituose senuosiuose lietuvių kalbos raštuose arba paliudyti labai negausiai kituose iš lenkų kalbos verstuose šaltiniuose (pvz., DP). Tokie žodžiai yra: *absoliucija* PK 206,8; *akrutnykas* PK 143,4; *antikristas* PK 133,8; *impedimentas* PK 229,9; *kornastis* PK 209,10 ir t. t. Atkreiptinas dėmesys, kad LKŽe randamas būdvardis *gruntaunas*, tačiau jo reikšmė ‘tvirtas, storas; vertingas’ neatitinka *gruntavnas* reikšmės ‘išsamus’. Be to, tokius žodžius ir M. Petkevičius pavartojo vos vieną kartą (*antikristas* 3). Jie gali būti priskirti prie tikėtinų polonizmų, kai slavizmas buvo okazinis, atsiradęs verčiant iš lenkų kalbos. Iš platesnio vartojimo atėję žodžiai būtų palikę pėdsakų vėlesniuose tekstuose arba lietuvių kalbos tarmėse.

Problema tyrinėjant slavizmus yra akivaizdi – neretai jų atitikmenų keliose slavų kalbose morfologinė ir fonetinė išraiška yra tokia panaši, kad skolinimosi šaltinio nustatyti neįmanoma arba tai padaryti nėra lengva. Slavizmą reikia tirti ne tik pagal nustatytus kriterijus, bet ir neatribojant atskiro žodžio nuo visumos, t. y būtina atsižvelgti į tekstus, kuriuose jis vartojamas, skolinio užrašymo laiką, įsitvirtinimą lietuvių kalboje ir t. t. Kai skolinio tikslų šaltinį nustatyti galima, dažniausiai jis reikalauja platesnio paaiškinimo. Būtent dėl šitos priežasties aiškios kilmės skoliniai bus pateikti kitame straipsnyje. Kaip pavyzdį galima pateikti veiksmažodį *patūroti*, *-oja*, *-oja* PK 164,13. Šio veiksmažodžio nėra LKŽe, jis žinomas vos iš kelių senųjų raštų (PK ir KN). *Patūroti*, *-oja*, *-ojo* reikšmė yra ‘viskam pritarti, žiūrėti atlidžiai’: *Mes to nieka neadboiem / swietui labiaus paturioiom / io darbus piktus sekdami / Pona gieribes miršdami*. PK 164,13 (plg. le. *folgować*). Šį veiksmažodį yra paminėjęs tik P. Skardžius, nurodęs, kad žodis į lietuvių kalbą yra atėjęs iš rytų slavų

(Skardžius 1998, 221). Vis dėlto nei senosios rusų, nei rusėnų kalbos žodynuose nerasta žodžio, galėjusio būti *patūroti*, *-oja*, *-ojo* šaltiniu. XVI a. lenkų kalbos žodyne yra veiksmažodis *poturac*, tačiau jo reikšmė yra 'niekinti, nevertinti' (SPol T.28, 479) neturi nieko bendra su reikšme 'viskam pritarti, žiūrėti atladžiai'. Etimologiniame baltarusių kalbos žodyne yra minimas galimas *patūroti*, *-oja*, *-ojo* atitikmuo *namурауь* 'atladžiai žiūrėti, viskam pritarti, netrukdyti daryti bloga' (ЭСБМ Т.8, 220) ir pažymima, kad tai yra baltizmas plg. lie. *priturėti*, lat. *uzturēt*. Lietuvių kalbos veiksmažodis *priturėti* turi panašią reikšmę į 'atladžiai žiūrėti, viskam pritarti, netrukdyti daryti bloga' – 'palaikyti, paremti, užstoti' (LKŽe) – tačiau ji yra devintoji, žinoma tik iš S. Daukšos raštų ir kelių tarmių. Greičiausiai šis veiksmažodis yra rutenizmas lietuvių kalboje, o ne atvirkščiai.

3. Neaiškios kilmės PK skoliniai

ABROZAS 1. 'paveikslas (ppr. šventųjų)'; 2. 'išvaizda (LKŽe): *Nedarik sawi abroza / ir neiokia priliginima* <...> PK 4,7 < sen. rus. *образъ* 1. 'вид, образ; внешний облик'; 2. 'изображение, портрет' (СРЯ XI–XVII Т.12, 133; СДЯ Т.2, 539); rusėnų *образъ* 'изображение, портрет, картина' (МДСУМ Т.2, 18); le. *obraz* 1. 'wizerunek, podobizna kogo lub czego wykonana w kamieniu, drewnie lub na płótnie; rzeźba, malowidło'; 2. 'kształt, forma, wygląd; schemat' (SPol Т. 19, 339; SS Т.5, 367). **Etimologijos:** polonizmas (SEJL 3); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 82).

AFIERA 'auka' (LKŽe): *Tikros afieros Diewo est* <...> PK 64,3 < rusėnų *офера* 'предмет або живая істота, принесення ў дар бажаству' (ГСБМ Т.23, 323); le. *ofiara*, *ofiera* 'przedmiot przeznaczony ofiarowaniu bóstwu' (SPol Т.21, 2; SS Т.5, 521). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 84; SEJL 36; ALEW 49); neapibrėžtas² polonizmas (LKPŽ II 197).

AFIERAVOTI, -AVOJA, -AVOJO 1. 'aukoti' (LKŽe); 2. 'atnešti': *Kad gi afierawoia bažničiona Diewa* <...> PK 159,5 < rusėnų *оферовату, офяровату, охверовату* 'приносиць у ахвяру каго-, што-н.' (ГСБМ Т.23, 326); le. *ofiarować, ofierować* 'składać ofiarę rytualną Bogu lub bóstwu' (SPol Т.21, 22; SS Т.5, 523). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 84; LEW 13; ALEW 49); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 198); denominatyvas iš polonizmo *afiera* (SEJL 36).

ALIEJUS 'augalų riebalai' (LKŽe): <...> *ir galwa mana tepi aleiums* <...> PK 51,7 < sen. rus. *олей, олѣй* 'оливковое масло, а также любое растительное масло' (СРЯ XI–XVII Т.12, 355; СДЯ Т.2, 658); rusėnų *олей, алей* 'алиўкавы тлушч, а таксама любы тлушч з расліннага насення' (ГСБМ Т.22, 190); le. *olej* 'ciekły tłuszcz pochodzenia

² Tai „be lenkų kalbos archileksemų ir semipolonizmų, kodifikuojami ir senojo ar vėlyvojo laikotarpio gudų bei rusų kalbų skoliniai (taip pat ir [morfologiškai] indigenūs semantizmai), reikšmine ir fonomorfologine struktūra reflektuojantys pirminį polonizmą, į lietuvių kalbą galėjusį patekti ir iš rytų slavų kalbinio arealo“ (LKPŽ I 25).

rošlinnė' (SPol T.21, 311; SS T.5, 563). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų (SEJL 18); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 86; ALEW 32).

ALYVA 1. 'bot. šiltų kraštų medis ir vaisius (*Olea europaea*)'; 2. 'bot. dekoratyvinis kvapiais žiedais krūminis medis (*Syringa vulgaris*)' (LKŽe): *Berneley cnatliwi sedes staliepi / o medžiuy aliwos bus priliginti*. PK 95,16 < sen. rus. *олива* 1. 'оливковое дерево'; 2 'оливка, маслина' (СРЯ XI–XVII T.12, 357); rusėnų *олива* 1. 'олива, алиўкавае дрэва'; 2. 'алея з пладоў алиўкавага дрэва' (ГСБМ T.22, 192; МДСУМ T.2, 41); le. *oliwa* 'płynny tłuszcz otrzymywany z owoców drzewa oliwnego'; 2. 'bot. *Olea europaea* L. (Rost); oliwka europejska, drzewo z rodziny oliwkowatych (Oleaceae)'; 3. 'owoc drzewa oliwnego' (SPol T.21, 319; SS T.5, 569). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 86; SEJL 19; ALEW 33).

ANIELAS 'judaizme, krikščionybėje, islame ir kai kuriose kitose religijose – Dievo pasiuntinys, tarpininkas tarp Dievo ir žmonių' (LKŽe): <...> *apstatik wisad anielays* <...> PK 20,11 < rusėnų *аньель, аниель* 'анёл' (ГСБМ T.1, 124); le. *anjel* 1. 'według wierzeń religijnych duch niebiański, istota nadprzyrodzona; poseł, zwiastun, wysłannik boży' (SPol T.1, 170; SS T.1, 38). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 87; SEJL 28); alternatyvus³ polonizmas (LKPŽ II 701).

APAŠTALAS 'bažn. kiekvienas iš dvylikos Kristaus mokinių' (LKŽe): *Wisipapaštalay / teypag ir prarakai* <...> PK 150,16 < rusėnų *апостолъ* 'апостал' (ГСБМ T.1, 129; CCM T.1, 78); le. *apostol* 'uczeń Chrystusa, powołany do szerzenia ewangelii' (SPol T.1, 196; SS T.1, 40). **Etimologijos:** polonizmas (SEJL 34; ALEW 47); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 206).

APIEKA 'globa' (LKŽe): *Prieg tam teypag patis sawe iamuy ing apeką ir apweyzdeimą atsiduokim* <...> PK 223,25 < sen. rus. *опека* 'покровительство' (СРЯ XI–XVII T.13, 12); rusėnų *опека* 'апека' (ГСБМ T.22, 239); le. *opieka* 'troskliwe zajęcie się kimś; obrona, piecza, dogłądanie, strzeżenie kogoś lub czegoś, protekcja' (SPol T.21, 499; SS T.5, 594). **Etimologijos:** neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 207); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 88; ALEW 47).

APIEKŪNAS 'globėjas' (LKŽe): *Nes est gis mano Diemu / teypag apekunu* <...> PK 65,11 < sen. rus. *опекунъ* 'опекун' (СРЯ XI–XVII T.13, 12); rusėnų *опекунъ* 'апякун' (ГСБМ T.22, 242); le. *opiekun* 'ten, kto się kimś lub czymś troskliwie zajmuje, broni, dogłąda, strzeże' (SPol T.21, 509; SS T.5, 600). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų

³ Alternatyvieji polonizmai skirstomi į „praslavų prokalbės veldinių refleksijas, kai gudų arba rusų kalbose nėra užfiksuotas darybinis semantinis alternantas“ ir į „ne slavų kalbų prototipinių leksemų dupletinius variantus, kai lenkų ir rytų slavų kalbų žodžiai, dispozityviai suponuojantys lietuvių kalbos skolinį, kildinami iš skirtingų substratinių lyčių“ (LKPŽ I 26).

(SEJL 36); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 208); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 88; ALEW 47).

ARFA ‘senovinis didelis trikampio pavidalo styginis muzikos instrumentas’ (LKŽe): <...> *užkabinę widuia ant gluosniu / sawąsias Arfas linksmibes musu* <...> PK 98,4 < sen. rus. *арфа* ‘арфа’ (СРЯ XI–XVII Т.1, 50); rusėnų *арфа, архва* ‘арфа’ (ГСБМ Т.1, 146); le. *arfa* ‘instrument muzyczny ze strunami rozciągniętymi na trójkątnej lub czworokątnej ramie’ (SPol Т.1, 213). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 91); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 213).

BALVONAS ‘stabas, dievaitis’ (LKŽe): *Ne darik sawi balwona / ney priliginima newiena* <...> PK 107,9 < sen. rus. *болванъ, балванъ* ‘идоль’ (СДЯ Т.1, 197); rusėnų *балванъ, болванъ* ‘балван, идал’ (ГСБМ Т.1, 182; МДСУМ Т.1, 41); le. *balwan* ‘wyobrazenie bóstwa, któremu oddawana jest cześć boska w religiach pogańskich; bóstwo pogańskie, bożek’ (SPol Т.1, 294; SS Т.1, 58). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 96; SEJL 91); neaiškios kilmės slavizmas (ALEW 91).

BESPIEČNAS ‘ramus’ (LKŽe): *Gielbti nuog nebespecžnu ciesu* <...> PK 60,23 < rusėnų *безпечный, бэзпечный, безъпечный* ‘спокойны, бестурботны, бесклапотны’ (ГСБМ Т.1, 245; ССМ Т.1, 91; МДСУМ Т.1, 50); le. *bezpieczny* 1. ‘nie zagrożony niebezpieczeństwem, wolny od niebezpieczeństwa, zabezpieczony, nie doznający szwanku, szkody’; 2. ‘wolny od obawy, od troski, spokojny, pogodny, w pomyślności żyjący, mający czyste sumienie, nie spodziewający się złego; odważny, śmiały’ (SPol Т.2, 72; SS Т.1, 76). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 98; SEJL 112); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 231); neaiškios kilmės slavizmas (ALEW 109).

BIBLIJA ‘Dievo įkvėptas Šventasis Raštas, susidedantis iš Senojo Testamento ir Naujojo Testamento’ (LKŽe): <...> *skaitit ant kozalnyčios iš Biblios* <...> PK 222,7 < sen. rus. *библия* ‘библия’ (СРЯ XI–XVII Т.12, 184); rusėnų *библия* ‘біблія’ (ГСБМ Т.1, 293); le. *bilija* ‘zbiór ksiąg religijnych żydowskich i chrześcijańskich, Stary i Nowy Testament, Pismo Święte’ (SPol Т.2, 105).

BIEDNAS ‘neturtingas, vargingas’ (LKŽe): <...> *teykis ant mane biedna dabar susimilti* <...> PK 45,14 < sen. rus. *бѣднѣй* 1. ‘несчастнѣй, вызывающѣй жалость’; 2. ‘беднѣй, неимущѣй’ (СРЯ XI–XVII Т.1, 88); rusėnų *беднѣй* ‘бедны’ (ГСБМ Т.1, 219); le. *biedny* 1. ‘budzący litość, godny współczucia, nieszczęśliwy’; 2. ‘ubogi’ (SPol Т.2, 119). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 99; SEJL 115; ALEW 112).

BUDAVOTI, -AVOJA, -AVOJO ‘statyti’ (LKŽe): <...> *budawok murus Jeruzalem weikiey* <...> PK 64,7 < rusėnų *будовати, будовать, будувати* ‘будаваць’ (ГСБМ Т.2, 236); le. *budować* ‘wznosić, stawiać budynki lub inne pomieszczenia’ (SPol Т.2, 489; SS Т.1,

175). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 156); polonizmas (Būga 1959, 132; Skardžius 1998, 105; LEW 61; ALEW 145); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 246).

BURSAVOTI, -AVOJA, -AVOJO ‘bendrauti, draugauti’ (LKŽe): *Bursawoio dažnay* <...> PK 121,3 < rusėnų *бурсовату* ‘таварышаваць, сябраваць’ (ГСБМ Т.2, 257; МДСУМ Т.1, 76); le. *bursować* ‘przestawać, obcować, zadawać się’ (SPol Т.2, 513).

Etimologijos: polonizmas (Skardžius 1998, 107; SEJL 165); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 251).

CNATA ‘dorybė’ (LKŽe): *Dermę / pakaiu / ir wisas cnatas musp paplatina* <...> PK 17,14 < rusėnų *цнота* ‘добросовісність, чеснота’ (ССМ Т.2, 527; МДСУМ Т.2, 471); le. *cnota* ‘zasność, prawość, szlachetność, dodatnie cechy moralne’ (SPol Т.3, 537; SS Т.1, 315). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 110; SEJL 175; ALEW 156); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 261).

CNATLYVAS ‘doras’ (LKŽe): *Berneley cnatliwi sedes staliepi / o medžiuy aliwos bus priliginti*. PK 95,15 < rusėnų *цнотливый* ‘добродетельный’ (МДСУМ Т.2, 471); le. *cnotliwy* ‘pefen cnót, zalet, dobry, uczciwy’ (SPol Т.3, 546; SS Т.1, 316). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 110; SEJL 175; ALEW 156); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 262).

ČERTAS⁴ ‘velnias’ (LKŽe): <...> *nuog tu patremey tamsibes / nakties ir cierta kitribes* <...> PK 19,20 < rusėnų *чортъ* ‘черт’ (МДСУМ Т.2, 484); le. *czart* ‘diabeł, szatan, zły duch’ (SPol Т.4, 22; SS Т.1, 346).

ČĖSAS 1. ‘trukmė, tos trukmės tarpas, matuojamas amžiais, metais, mėnesiais, valandomis ir pan.’; 2. ‘žmogaus amžiaus dalis, metai’; 3. ‘kuriam nors veiksmui numatytas, nustatytas, skirtas metas, terminas’; 4. ‘apibrėžtas tam tikras metas, momentas’ (LKŽe): *O ape tatay mus siuo ciesu mielasirdingay per žodi sawa tiesa nutikrina* <...> PK 16,24 < sen. rus. *часъ* 1. ‘время’; 2. ‘соотвѣтственное время’; 3. ‘условія времени’; 4. ‘часъ, мѣра времени, подраздѣленіе суток’; 5. ‘счисленіе времени по часам’ (СДЯ Т.3, 1479); rusėnų *часъ, час* 1. ‘одна з основних об’ективних форм існування матерії, яка виявляється у тривалості буття’; 2. ‘певний період, проміжок у послідовній зміні днів, років і т. ін.’; 3. ‘визначений період, срок’; 4. ‘відповідний, визначений для якої-небудь справи момент’ (ССМ Т.2, 531; МДСУМ Т.2, 475); le. *czas* 1. ‘pojęcie nie przerwane go trwania’; 2. ‘odcinek czasowy wyodrębniony na podstawie dziejących się w nim wypadków’; 3. ‘odpowiednia, najwłaściwsza pora; sposobność, nadarzająca się okazja, towarzyszące

⁴ Kai kur nurodoma, kad *čertas* yra perdirbinys iš *čartas* (Kardelis 2003, 73; SEJL 179), todėl jo šaltinis gali būti ir rusėnų, ir lenkų kalba. Kita vertus, P. Skardžius pažymėjo, kad *čertas* yra skolinys iš rytų slavų *чертъ* (Skardžius 1998, 113). Tokio žodžio tirtuose žodynuose nerasta, tačiau pabrėžtina, kad iki šiol trūksta išsamiausio rusėnų kalbos žodyno (ГСБМ) reikiamo tomo.

okoliczności'; 4. 'termin' (SPol T.4, 26; SS T1, 346). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 113; SEJL 179); neaiškios kilmės slavizmas (ALEW 158).

ČESTIS 'garbė, pagarba' (LKŽe): <...> *buk tavi garba ir čiastis* <...> PK 19,19 < rusėnų *честь* 'честь, почет, уважение' (МДСУМ Т.2, 480); le. *cześć* 'uszanowanie, poważanie, uznanie; podziw; honor' (SPol T.4, 150; SS T.1, 375). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 114; SEJL 179); neaiškios kilmės slavizmas (ALEW 160).

ČESTAVOTI, -AVOJA, -AVOJO 'gerbti' (LKŽe): *Ciastawok tewa ir otina tawo* <...> PK 5,8 < brus. *честоваць* 'częstować, gościć, okazywać szacunek, cześć, sympatię np. przyniesieniem podarunku' (SPra T.1, 316); le. *czestować* 'czcić, szanować (kogo)' (SPol T.4, 149; SJP XVII). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1961, 771; Skardžius 1998, 114; SEJL 180); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 266); neaiškios kilmės slavizmas (ALEW 159).

ČYSTAS 1. 'švarus, nesuterštas'; 2. 'nekaltas, doras, skaistus' (LKŽe): <...> *iz mergos cistos Marios*. PK 7,7 < sen. rus. *чистью* 1. 'не загрязненный'; 2. 'неоскверненный' (СДЯ Т.3, 1532); rusėnų *чисть* 1. '(без лукавства) чистий, щирый, широкосердий'; 2. 'нипорочный, чистый' (ССМ Т.2, 544); le. *czysty* 'bezgrzeszny, niewinny, nieskazitelny, niepokalany moralnie; szlachetny, prawy, cnotliwy, zacny; święty' (SPol T.4, 344; SS T.1, 430). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 183); neaiškios kilmės slavizmas (Būga 1958, 344; Skardžius 1998, 116; ALEW 163).

ČYSTYTI, -IJA, -IJO 'daryti dorą, skaistų' (LKŽe): <...> *teypag apcistit nuogi mana grieku* <...> < sen. rus. *чистити* 'oczyszczać (z grzechów)' (SPra T.2, 209); rusėnų *чистити* 'чистити' (ССМ Т.2, 544); le. *czyścić* 'uwalniać od zła moralnego; rozgrzeszać; oczyszczać z popełnionych win; zadośćuczynić; okupić (winę)' (SPol T.4, 353). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 183); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 116; LEW 75; ALEW 163).

ČYSTATA 'nekaltumas, skaistybė' (LKŽe): <...> *sawa cistatoy atlika / nesang wira nepažina*. PK 110,17 < sen. rus. *чистота* 'целомудрие' (ЭССЯ Т.4, 121); le. *czystota* 'czystość fizyczna' (SS T.1, 429). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 116; ALEW 163).

DŪMA 'mintis, manymas, mąstymas, galvojimas' (LKŽe): *Dumas sirdies teykis saugoti* <...> PK 37,14 < sen. rus. *доума, дума* 'мысль, намерение, мнение' (СРЯ XI–XVII Т.4, 373; СДЯ Т.1, 742); rusėnų *дума* 'думка, погляд, меркованне' (ГСБМ Т.9, 100); le. *duma* 'myśl, omysł, mniemanie' (SPol T.6, 172; SJP XVII). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų (SEJL 262); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 125; ALEW 242).

DŪMOTI, -OJA, -OJO 'galvoti, mąstyti' (LKŽe): *Duok dumot galausia dieną* <...> PK 42,3 < sen. rus. *доумати, думати* 'думать, обдумывать, размышлять' (СРЯ XI–XVII

T.4, 373; СДЯ Т.1, 743); rusėnų *думати* ‘думаць, меркаваць’ (ГСБМ Т.9, 101); le. *dumać* ‘myśleć, rozmyślać, sądzić, mniemać, utrzymywać; twierdzić; zamyślać, zamierzać’ (SPol Т.6, 174; SS Т.2, 220). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 125; ALEW 243); denominatyvas (SEJL 262).

DVARAS 1. ‘rūmai’; 2. ‘turtas, gėrybės’ (LKŽe): *Ne teip kaip kiti kalba / tums cia dvaru reykia* <...> PK 46,13 < sen. rus. *дворь* 1. ‘усадыба, совокупность жилых и хозяйственных построек’; 2. ‘княжеское имущество’ (СРЯ XI–XVII Т.4, 189; СДЯ Т.1, 642); rusėnų *дворь, двор* 1. ‘дом’; 2. ‘панскі, скарбовы, шляхецкі маёнтак’ (ГСБМ Т.7, 293; ССМ Т.1, 289; МДСУМ Т.1, 202); le. *dwor, dwór* 1. ‘dom mieszkalny, budynek; siedziba szlachcica, właściciela ziemskiego; majątność, posiadłość ziemska’; 2. ‘pałac, zamek, rezydencja’ (SPol Т.6, 247; SS Т.2, 246). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 126; SEJL 272).

EVANELIJA 1. ‘kiekviena iš keturių Naujojo testamento knygų’; 2. ‘tos knygos ištrauka, skaitoma per pamaldas, prieš pamokslą’ (LKŽe): *Per tawa žodžius žadetis šventos Ewanielios* <...> PK 24,8 < sen. rus. *евангелие* ‘божественное слово, учение Иисуса Христа’; 2. ‘книга, содержащая тексты, приписываемые четырем ученикам Христа’ (СРЯ XI–XVII Т.5, 11); rusėnų *еванелия, евангелия* 1. ‘частка бібліі’; 2. ‘вучэнне Ісуса Хрыста’ (ГСБМ Т.9, 141); le. *ewanjelija* 1. ‘jedna z ksiąg opisujących życie i naukę Chrystusa (także opowieść apokryficzna), wyjątek z takiej księgi’; 2. ‘nauka chrześcijańska’ (SPol Т.6, 567; SS Т.2, 348). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 128); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 288).

EVANGELIJA 1. ‘kiekviena iš keturių Naujojo testamento knygų’; 2. ‘tos knygos ištrauka, skaitoma per pamaldas, prieš pamokslą’ (LKŽe): <...> *sekiodami balsa tykra šventosios Ewangelios / Amen.* PK 25,7 < sen. rus. *евангелие* 1. ‘божественное слово, учение Иисуса Христа’; 2. ‘книга, содержащая тексты, приписываемые четырем ученикам Христа’ (СРЯ XI–XVII Т.5, 11; СДЯ Т.1, 805); rusėnų *евангелия, евангеля, евангелия, евангелия, евангелия, евангелие, евангелие* 1. ‘частка бібліі’; 2. ‘вучэнне Ісуса Хрыста’ (ГСБМ Т.9, 141; ССМ Т.1, 343); le. *ewangelia* 1. ‘jedna z ksiąg opisujących życie i naukę Chrystusa (także opowieść apokryficzna), wyjątek z takiej księgi’; 2. ‘nauka chrześcijańska’ (SS Т.2, 348). **Etimologijos:** neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 289).

EVANGELISTA ‘evangelijos autorius’ (LKŽe): *Lukosius Ewangelista S. swieciie.* PK 242,22 < rusėnų *евангелиста, евангелиста, евангелиста, евангелиста* ‘адзін з чатырох аўтараў евангелля’ (ГСБМ Т.9, 140; ССМ Т.1, 343); le. *ewangelista* ‘autor ewangelii’ (SS Т.2, 348).

GATAVAS ‘baigtas, padarytas, paruoštas’ (LKŽe): <...> *gatawq regim* <...> PK 192,10 < sen. rus. *готовый* 1. ‘находящийся в состоянии готовности к чему-л., готовый,

снаряженный'; 2. 'приготовленный, подготовленный' (СРЯ XI–XVII Т.4, 111; СДЯ Т.1, 573); rusėnų *готовый, готовици, готовъ, готовици* 1. 'які знаходзіцца ў стане гатоўнасці да чаго-н., гатовы, сабраны'; 2. 'падрыхтаваны; даведзены да поўнага парадку; загадзя прызапашаны' (ГСБМ Т.7, 122; ССМ Т.1, 258; МДСУМ Т.1, 187); le. *gotowy* 'zrobiony, skończony, wykończony, przyrządzony, spreparowany, w ostatecznej postaci; uprzednio opracowany' (SPol Т.8, 70; SS Т.2, 476). **Etimologijos:** polonizmas (SEJL 319); neaiškios kilmės slavizmas (Būga 1959, 346; Skardžius 1998, 132; LEW 139; ALEW 299).

GATAVYTI, -IJA, -IJO 'ruošti, gaminti' (LKŽe): <...> *tu gatawii stalą mana* <...> РК 51,6 < sen. rus. *готовити* 1. 'подготавливать'; 2. 'готовить (о еде)' (СРЯ XI–XVII Т.4, 110; СДЯ Т.1, 573); rusėnų *готовити* 'рыхтаваць, прыводзіць што-н. у стан гатоўнасці' (ГСБМ Т.7, 120); le. *gotować* 'czynić zdatnym do użytku' (SPol Т.8, 68). **Etimologijos:** skolinsys iš lenkų kalbos (Būga 1959, 92), neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 133; LEW 139; SEJL 320; ALEW 299).

GRABAS 1. 'karstas; 2. 'kapas' (LKŽe): <...> *kad iš graba kielsimes* <...> РК 149,11 < sen. rus. *гробъ* 1. 'яма; место погребения, могила'; 2. 'гроб, гробница' (СРЯ XI–XVII Т.4, 137; СДЯ Т.1, 594); rusėnų *гробъ* 1. 'магільны склеп, грабніца, яма'; 2. 'магільны узгорак, магіла'; 3. 'труна' (ГСБМ Т.7, 164; ССМ Т.1, 265; МДСУМ Т.1, 189); le. *grob* 'miejsce, w którym chowa się zmarłego, mogiła, nagrobek, sarkofag, grobowiec' (SPol Т.8, 119; SS Т.2, 502). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 134; SEJL 371; ALEW 351).

GRIEKAS 'bažn. nuodėmė' (LKŽe): *Grieku atlaidima*. РК 7,18 < sen. rus. *грѣхъ* 'грех' (СРЯ XI–XVII Т.4, 130; СДЯ Т.1, 604); rusėnų *грехъ* 'грэх, парушэнне правіл рэлігійнай маралі' (ГСБМ Т.7, 148; МДСУМ Т.1, 192); le. *grzech* 'świadome i dobrowolne przekroczenie przepisów religijnych, w religii chrześcijańskiej przykazania bożego kościelnego' (SPol Т.8, 193; SS Т.2, 508). **Etimologijos:** skolinsys iš rytų slavų kalbų (SEJL 384); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 135; ALEW 363).

GRIEŠYTI, -IJA, -IJO 'nusikalsti, nusidėti' (LKŽe): *Ir tulais griekais gresiom* <...> РК 147,2 < sen. rus. *грѣшити* 'грешить' (СРЯ XI–XVII Т.4, 133; СДЯ Т.1, 604); rusėnų *грешити, грешити* 'грашыць' (ГСБМ Т.7, 154); le. *grzeszyć* 'przekraczać przykazania boże lub kościelne (też przekraczać przepisy prawne i normy etyki świeckiej, jeżeli są one zbieżne z nakazami religijnymi)' (SPol Т.8, 220). **Etimologijos:** skolinsys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 136; SEJL 385); neaiškios kilmės slavizmas (ALEW 363).

GRIEŠNAS 1. 'nuodėmingas' (LKŽe); 2. 'nusidėjėlis': <...> *musu griešnu gialbetoia* <...> РК 20,17 < sen. rus. *грѣшный, грѣшныи* (СДЯ Т.1, 605); rusėnų *грешный* 1. 'ад грэхъ'; 2. 'грешнік' (ГСБМ Т.7, 155); le. *grzeszny* 'skłonny do grzechu, popełniający

grzech' (SPol T.8, 217). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 385); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 136; ALEW 363).

GRIEŠNYKAS 'nusidėjėlis' (LKŽe): <...> *sutrink dantis griesniku* <...> PK 45,5 < sen. rus. *грѣшникъ* 'грешник' (СДЯ Т.1, 604); rusėnų *грешникъ* 'грешник' (ГСБМ Т.7, 155); le. *grzesznik* 'człowiek przekraczający przykazania boże lub kościelne' (SPol T.8, 216). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 1236; SEJL 385); neaiškios kilmės slavizmas (ALEW 363).

GRUNTAS 'pagrindas' (LKŽe): *Sukulkit kulkit nete iżgi grunta* <...> PK 98,26 < rusėnų *грунтъ, кгрунтъ* 'основание' (ССМ Т.1, 267; МДСУМ Т.1, 198); le. *grunt* 'umocniona podstawa jakiejś budowli lub konstrukcji; fundament' (SPol T.8, 169; SS T.2, 505). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 137; SEJL 394; ALEW 373); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 316).

GVOLTAS 'prievara, priespauda' (LKŽe): <...> *gwolta ne daritumbey*. PK 236,10 < sen. rus. *кгвалтъ* 'насилие' (СДЯ Т.1, 1203); rusėnų *кгвалтъ, гвалтъ* 'насильство' (ССМ Т.1, 271; МДСУМ Т.1, 173); le. *gwalt* 'przestępstwo, przemoc, napaść' (SPol T.8, 243; SS T.2, 523). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 138; SEJL 411; ALEW 384); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 317).

GVOLTAVOTI, -AVOJA, -AVOJO 'niekinti' (LKŽe): <...> *kad bážničioy istatimay šwenti io est gwoltawoiàmi*. PK 191,14 < rusėnų *кгвалтовату* 'гвалціць, силай дабівацца чаго-н.' (ГСБМ Т.15, 35); le. *gwaltować* 'gwałcić' (SS T.2, 526). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 138; ALEW 384); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 319).

HADNAS⁵ 'tinkamas, vertas, geras' (LKŽe): <...> *iuog ne esmi hadni tawes* <...> PK 22,3 < sen. rus. *годный* 'годный, нужный' (СРЯ XI–XVII Т.4, 57); rusėnų *годный, кгодный* 1. 'варты, які заслугоўвае'; 2. 'прыгодны, здольны' (ГСБМ Т.7, 26; ССМ Т.1, 246; МДСУМ Т.1, 178); le. *godny* 1. 'wart, zasługujący'; 2. 'nadający się, zdatny' (SPol T.7, 483; SS T.2, 444). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų (SEJL 301).

HADNASTIS 'vertė' (LKŽe): <...> *Ape sprowas io ir hadnastis*. PK 132,14 < rusėnų *годность* 'годнасць, вартасць' (ГСБМ Т.7, 25; МДСУМ Т.1, 178); le. *godność* 'o ludziach, ich uczynkach, wytworach i sytuacjach życiowych: cecha wysoko ceniona, zaleta, cnota; zasługi' (SPol T.7, 480; SS T.2, 444). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 139).

⁵ LKŽe randami žodžiai *gadnas* ir *gadnastis*, kurie irgi turi reikšmes atitinkamai 'tinkamas, vertas, geras' ir 'vertė', atrodo fonetiškai taisyklingesni. Tik PK vartojamas variantas su *h*, kuris neturi pagrindo. Atrodytų, kad jis atliepia rusėnų gerklinį *g*, tačiau *годный, кгодный, годность* – polonizmai rusėnų kalboje, todėl ir čia buvo tariamas sprogstamasis *g*. Be to, skoliniuose, į lietuvių kalbą atėjusiuose iš rytų slavų kalbų, kur *g* yra gerklinis, jis pakeičiamas fonema *g*, įprasta lietuvių kalbai, arba visai netariamam, paprastai – žodžio pradžioje (Būga 1958, 348–349).

INSTRUMENTAS ‘muzikos priemonė, pvz., pianinas, klarnetas ir t. t’ (LKŽe): <...> *irgi ant wisu instrumentu Diewą šlowinkit.* PK 102, 8 < sen. rus. *инструментъ* ‘инструмент’ (СРЯ XI–XVII Т.6, 246); rusėnų *инструментъ* ‘музычны инструмент’ (ГСБМ Т.14, 128); le. *instrument* ‘przyrząd służący do wydawania dźwięków muzycznych’ (SPol Т. 8, 552).

JALMUŽNA ‘išmalda’ (LKŽe): *Potam turi but užlicawoimas ialmužnos* <...> PK 225,23 < rusėnų *ялмужна* (ГСБМ Т.9, 204); le. *jalmužna* ‘wspomaganie ubogich i potrzebujących; datek ofiarowany na cele dobroczynne’ (SPol Т.9, 253; SS Т.3, 113). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 148); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 332).

JEDNOTI, -OJA, -OJO ‘vienyti, taikinti’ (LKŽ): <...> *del to ragawima iednoiem.* PK 217,2 < rusėnų *еднати, еднати, ѣднати* ‘мірыць, гадзіць, забяспечваць, прыміраць’ (ГСБМ Т.9, 173; ССМ Т.1, 346; МДСУМ Т.1, 243); le. *jednać* ‘godzić, doprowadzać skłóconych do zgody, rozsądzać polubownie’ (SPol Т.9, 365; SS Т.3, 149). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 148; SEJL 445; ALEW 412); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 333).

KAČ ‘nors’ (LKŽe): <...> *Tu mano Ponas / kac mana dovanu ne gieydi* <...> PK 49,7 < rusėnų *хотя, хот* (ССМ Т.2, 516); le. *choć* (SPol Т.3, 261; SS Т.1, 239). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 108; ALEW 427).

KAČEIB ‘nors’ (LKŽe): <...> *o wienok aną teip raminu / kacieyb vž Jardona giwenu.* PK 59,22 < rusėnų *хотѣбы, хотѣбы* (ССМ Т.2, 516); le. *choćby* (SPol Т.3, 256). **Etimologijos:** *kačei* yra neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 339); *kačei* polonizmas, o *kačėib* jo praplėstas variantas (SEJL 460); *kačei* iš *čačiai* (neaiškios kilmės slavizmas), *kačėib* yra praplėstas jo variantas (Skardžius 1998, 108, 150).

KAČEIGI ‘nors’ (LKŽe): <...> *wienok kacieygi teyp labay necistas* <...> PK 62 < rytų slavų *хочей* (Skardžius 1998, 108); le. *chociaj* (SPol Т.3, 256; SS Т.1, 239). **Etimologijos:** *kačei* yra neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 339); *kačei* polonizmas, o *kačėigi* jo praplėstas variantas (SEJL 460); *kačei* iš *čačiai* (neaiškios kilmės slavizmas), *kačėigi* yra praplėstas jo variantas (Skardžius 1998, 108, 150).

KATECHIZMAS ‘trumpas krikščionių tikybos išdėstymas klausimų ir atsakymų forma’ (LKŽe): <...> *Paredka Katechismo.* PK 105,3 < rusėnų *катехизмъ* ‘катэхізіс’ (ГСБМ Т.14, 298); le. *katechizm* ‘zwięzły wykład podstawowych zasad religii, zawarty w książce lub przekazywany ustnie’ (SPol Т.10, 170). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų (SEJL 504).

KYTRAS ‘gudrus, klastingas, apsuksrus’ (LKŽe): <...> *ans kitras žaltis* <...> PK 178,7 < sen. rus. *хитрыи, хитрыи* ‘хитрый, ловкий’ (СДЯ Т.3, 1430); le. *chytry* ‘przebiegły, podstępny, zdrażliwy, obłudny, wyrafinowany; sprytny; mądry, roztropny,

przezorny, zawikłany; chciwy zysku' (SPol T.3, 392; SJP XVII). **Etimologijos:** skolinyš iš rytų slavų kalbų (SEJL 554); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 160; ALEW 499).

KYTRASTIS 'gudrumas, suktumas' (LKŽė): *Nuog kitrasties welna gialbek* <...> PK 175,14 < sen. rus. *хитрость, хитрость* 'хитрость' (СДЯ Т.3, 1428); le. *chytrość* 'podstępność, przebiegłość, zdradliwość' (SPol T.3, 390). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 160; ALEW 499).

KLAPATAS 'vargas, rūpestis' (LKŽ): <...> *ramink tu musu klapatus*. PK 135,18 < rusėnų *клопоть* 'клопат, турбота' (ГСБМ Т.15, 126; МДСУМ Т.1, 367); le. *klopot* 'zmartwienie, troska, smutek; nieszczęście; praca, trud, wysiłek; uciążliwość, trudność; trudne położenie' (SPol T.10, 410; SS T.3, 297). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 160).

KLONIOTIS, -IOJASI, -IOJOSI 'lenktis reiškiant pagarbą ar nusižeminimą' (LKŽė): <...> *kurie esti wandeni požiate ne kloniosies giem* <...> PK 4,10 < sen. rus. *кланѣтисѧ, кланѣтисѧ, кланѣтисѧ* 'кланяться кому-л. в знак приветствия, почтения, благодарности' (СРЯ XI–XVII Т.7, 152; СДЯ Т.1, 1214); rusėnų *клонѣтисѧ, кланѣтисѧ* 'кланяцца каму-н. у знак павагі, падзякі, пакорнасці, прывітання' (ГСБМ Т.15, 101); le. *klaniać się* 'pochylać ciało, głowę, zginać kolano itp. jako waraz czci' (SPol T.10, 386; SS T.3, 291). **Etimologija:** skolinyš iš rytų slavų kalbų (SEJL 570); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 162; LEW 274).

KOMUNIJA 'vienas iš septynių sakramentų' (LKŽė): <...> *idant butu pasnikas ant cielos dienos pirm komunio istatytas* <...> PK 205,20 < rusėnų *комуния, коммуня* 'прычасце' (ГСБМ Т.15, 251); le. *komunija, komunija* 'jeden z sakramentów w religii katolickiej' (SPol T. 10, 503).

KOROTI, -OJA, -OJO 'bausti' (LKŽė): <...> *Dusia mane koros*. PK 49,21 < sen. rus. *карати* 'наказывать, карать' (СРЯ XI–XVII Т.7, 74; СДЯ Т.1, 1196); rusėnų *карати, карать* 'караць, падвяргаць пакаранню, кары' (ГСБМ Т.14, 280; МДСУМ Т.1, 358); le. *karać* 'wymierzać karę; o ustawie: wyznaczać sankcję karną' (SPol T.10, 108; SS T.3, 240). **Etimologijos:** skolinyš iš rytų slavų kalbų (SEJL 584); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 166; LEW 222).

KORONĖ 'bausmė; kankynė, vargas, nelaimė' (LKŽė): <...> *amžiną koronią* <...> PK 22,18 < sen. rus. *каранье* 'действие по глаг. карати' (СРЯ XI–XVII Т.7, 73); rusėnų *каранье, каране, карание, каранне* 'дзеянне па дзеясл. карати' (ГСБМ Т.14, 279; МДСУМ Т.1, 358); le. *karanie* 'wymierzanie kary; o ustawie: wyznaczenie sankcji karnej; kara, środek represyjny stosowany za przestąpienie norm obyczajowych, moralnych lub prawnych' (SPol T.10, 123; SS T.3, 243). **Etimologijos:** skolinyš iš rytų slavų kalbų (SEJL 584); polonizmas (Skardžius 1998, 166).

KOZNIS 1. 'bausmė'; 2. 'baudimas' (LKŽe): <...> *kurieys wisi mes užslužiom tawo kozni sunkiq.* PK 71,14 < sen. rus. казнь 1. 'наказание, кара; возмездие'; 2. 'лишение жизни, казнь' (СРЯ XI–XVII Т.7, 25; СДЯ Т.1, 1178); rusėnų казнь 'пакаранне, кара' (ГСБМ Т.14, 224; ССМ Т.1, 462); le. *kaźń* 'kara, sankcja karna' (SPol Т.10, 206; SS Т.3, 257). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 166).

KOZONIS 'pamokslas' (LKŽe): *Giesme pirma kozonies* <...> PK 23,12 < sen. rus. казанье, казание 'наставление, поучение; проповедь' (СРЯ XI–XVII Т.7, 16); rusėnų казанье, казане, казание, козанье 'царкоўная проповедь' (ГСБМ Т.14, 222; ССМ Т.1, 460; МДСУМ Т.1, 354); le. *kazanie* 'głoszenie słowa bożego, nauczanie wiary, nawracanie, nawoływanie do pobożnego życia' (SPol Т.10, 194; SS Т.3, 254). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 586); polonizmas (Skardžius 1998, 167); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 371).

KRIVDA 'skriauda' (LKŽe): <...> *kurie kriwdą kiencia* <...> PK 84,1 < sen. rus. кривда 'ложь, несправедливость' (СРЯ XI–XVII Т.8, 53; СДЯ Т.1, 1322); rusėnų кривда, кривда 'крыўда, шкода, несправядлівы або беззаконны ўчынак' (ГСБМ Т.16, 131; ССМ Т.1, 513; МДСУМ Т.1, 384); le. *krzywda* 'niesłusznie wyrządzone komuś zło, szkoda moralna, fizyczna lub materialna; niesprawiedliwość; uciążliwość; nadużycie, przestępstwo, gwałt' (SPol Т.11, 334; SS Т.3, 415). **Etimologija:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 168; LEW 300; SEJL 609).

KŪBKAS 'taurė; geriamasis puodukas' (LKŽe): <...> *eme teypag ir kubka / ir dare dekas* <...> PK 13,23 < sen. rus. кубокъ 'сосуд с крышкой, чаша' (СРЯ XI–XVII Т.8, 102; СДЯ Т.1, 1356); rusėnų кубокъ 'kelich, кубак; змесціва кубка, пітво' (ГСБМ Т.16, 208; МДСУМ Т.1, 389); le. *kubek* 'naczynie do picia o niewielkich rozmiarach; kielich, puchar, kufel, dzbanek, czasza' (SPol Т.11, 525; SS Т.3, 458). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 171; SEJL 618).

LEVAS 'liūtas' (LKŽe): *Tu Lawą ir kirmelę pamisi* <...> PK 80,9 < sen. rus. левъ, львъ 'лев' (СРЯ XI–XVII Т.8, 183; СДЯ Т.2, 64); rusėnų левъ 'леў' (ГСБМ Т.16, 316; ССМ Т.1, 542); le. *lew* 'zool. Felis leo' (SPol Т.12, 162; SS Т.4, 25). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 178; SEJL 687; ALEW 574).

ЛІЕЇҮТИ, -ІЈА, -ІЈО 'gydyti' (LKŽe): <...> *liečiima wisokia priwala* <...> PK 204,15 < sen. rus. лѣчити 'лечить' (СРЯ XI–XVII Т.8, 223; СДЯ Т.2, 80); rusėnų лечити, лечыти 'лячыць' (ГСБМ Т.17, 21); le. *leczyć* 'stosować w chorobie leki lub zabiegi lecznicze w celu przywrócenia zdrowia człowiekowi lub zwierzęciu' (SPol Т.12, 85; SS Т.4, 14). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 178; SEJL 691; ALEW 578).

LOSKA ‘malonė’ (LKŽe): <...> *io pakaiuy ir loskoy šwentoy io / permieroti*. PK 38,22 < sen. rus. *ласка* ‘милость, благодеяние’ (СРЯ XI–XVII Т.8, 173; СДЯ Т.2, 9); rusėnų *ласка* ‘миласць, миласэрнасць, прыхільнасць, спагада’ (ГСБМ Т.16, 295; МДСУМ Т.1, 397); le. *laska* ‘życzliwość, przychylność, okazywanie względów’ (SPol Т.12, 479; SS Т.4, 98). **Etimologijos**: skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 719); polonizmas (Skardžius 1998, 182).

MAJESTOTAS ‘didybė’ (LKŽe): <...> *nedręsdami ney akiu sawa pakialt / Maiestatop tawo šwentop* <...> PK 26, 10 < sen. rus. *маестать* ‘величие, величество’ (СРЯ XI–XVII Т.9, 7); rusėnų *маестать, маустать, майстать, мойстать* ‘велічнасць, усемагутнасць; слава, хвала’ (ГСБМ Т.17 216; ССМ Т.1, 570; МДСУМ Т.1, 417); le. *majestat* ‘godność władzy’ (SPol Т.13, 34; SS Т.4, 145). **Etimologijos**: polonizmas (Skardžius 1998, 183); alternatyvus polonizmas (LKPŽ II 733).

MALŽANKAS ‘sutuoktinis’ (LKŽe): <...> *idant tuos Malžankus / per musu tarnawima* <...> PK 239,7 < rusėnų *малжонокъ, мальжонокъ, молжонокъ* ‘муж’ (ГСБМ Т.17, 239); le. *malzonek* ‘mąż prawnie poślubiony’ (SPol Т.13, 133). **Etimologijos**: polonizmas (Skardžius 1998, 184; SEJL 743; ALEW 611).

MALŽENSKAS ‘susijęs su santuoka’: <...> *toi iu Malženskoj draugistey*. PK 239,10 < rusėnų *малженский, малжэнский, мальженский* ‘сямейны, шлюбны’ (ГСБМ Т.17, 237; МДСУМ Т.1, 418); le. *malżeński* ‘przymiotnik od *malzonek*, związany z małżeństwem’ (SPol Т.13, 127; SS Т.4, 156). **Etimologijos**: polonizmas (Skardžius 1998, 184; SEJL 743; ALEW 611).

MALŽENSTVA ‘vedybos’ (LKŽe): <...> *Nes Malženstvos teip su rupescia reykje pradet* <...> PK 229,15 < sen. rus. *мальженьство* (СДЯ Т.2, 106); rusėnų *малженство, малженьство, малжэнство* ‘шлюб, замужжа’ (ГСБМ Т.174, 238; МДСУМ Т.1, 418); le. *malżeństwo* ‘związek między mężczyzną i kobietą prawnie zawarty jako instytucja lub sytuacja prawno-społeczna’ (SPol Т.13, 129; SS Т.4, 157). **Etimologijos**: polonizmas (Skardžius 1998, 184; SEJL 743; ALEW 611).

MIESČIANKA ‘miesto gyventojas, miesčionė’ (LKŽe): *Miescienkos Pona werkie* <...> PK 161,6 < sen. rus. *мещанка* ‘женск. к *мѣщанинъ*’ (СРЯ XI–XVII Т.9, 144); rusėnų *мещанка* ‘жыхарка города’ (ГСБМ Т.18, 34); le. *mieszczanka* ‘mieszkanka miasta posiadająca prawa miejskie, przynależąca do stanu mieszczańskiego’ (SPol Т.14, 95; SS Т.4, 239). **Etimologijos**: neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 452); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 189; SEJL 788).

MIERA ‘saikas’ (LKŽe): <...> *kurie sawo smarkibey mieras ne turi* <...> PK 52,14 < sen. rus. *мѣра* ‘умеренность’ (СДЯ Т.2, 242); le. *miara* ‘górna granica tego, co się komuś

naležy, naležna ilość' (SS T.4, 192). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (Būga 1958, 430; Skardžius 1998, 188; SEJL 787; ALEW 647).

MINISTRAS 'mokytojas' (LKŽe): <...> *idant Ministrump pirm eytu / idant butu nuog iu išmokiti* <...> PK 203,22 < rusėnų *министеръ* 'памочник ігумена; старшы член брацтва' (ГСБМ Т.18, 56); le. *minister* 'osoba uprawniona do pełnienia czynności związanych z kultem religijnym' (SPol T.14, 274; SS T.4, 278). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 190).

MIRA 'kvapūs sakai, esantys kai kurių Afrikos ir Arabijos medžių žievėje, vartojami smilkalams, parfumerijoje ir medicinoje' (LKŽe): <...> *dawe sawas downanas / auksą / kodilą / mirrą / karaluy amžinam*. PK 158,23 < rusėnų *мирра, мира* 'смірна, міра' (ГСБМ Т.18, 63); le. *mirra, mira* 'aromatyczna masa żółta lub brunatna, pochodząca z zaschniętego żywicznego soku balsamowego' (SPol T.14, 297; SS T.4, 284). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 190).

MOSTIS 'minkšta vaistų su riebalais masė, vartojama gydymui, tepalas' (LKŽe): <...> *pirmiaus mieli prietelius mostimis patepe*. PK 162,25 < sen. rus. *масть* 1. 'благовонная мазь, миро, елей'; 2. 'лекарственная мазь' (СРЯ XI–XVII Т.9, 40; СДЯ Т.2, 116); rusėnų *масть, масть* 1. 'духмянае рэчыва, міра, ялей'; 2. 'мазь' (ГСБМ Т.17, 276; МДСУМ Т.1, 422); le. *maść* 1. 'miękka masa z tłuszczu i składników leczniczych, służąca do smarowania chorych miejsc'; 2. 'oleje sakralne' (SPol T.13, 195; SS T.4, 167). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 193; SEJL 811).

MUILYTI 'apgaudinėti, meluoti' (LKŽe): <...> *Ponum gi sawo wadinam / tame nieka ne muyliam*. PK 110,11 < rusėnų *мылиту* 'вводит в заблуждение' (ГСБМ Т.18, 245; МДСУМ Т.1, 441); le. *mylić* 'sprawiać, że ktoś sądzi o czymś inaczej niż jest w rzeczywistości; wprowadzać w błąd, oszukiwać' (SPol T.15, 244). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 197; SEJL 816).

NATA 'ženklas melodijai užrašyti, gaida' (LKŽe): *Nota Vitam que jaciunt beatorem*. PK 95,1 < sen. rus. *нота* 'каждая из шести ступеней музыкального звукоряда' (СРЯ XI–XVII Т.11, 430); rusėnų *нота* 'нота, гук' (ГСБМ Т.21, 53); le. *nota* 'nuta, znak muzyczny' (SPol T.18, 523). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 195; SEJL 836); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 465).

NEVALIA 'nelaisvė' (LKŽe): <...> *ten mums tie kurie newalon užwede* <...> PK 98,5 < sen. rus. *неволя* 'об отсутствии свободы, возможности выбора' (СРЯ XI–XVII Т.11, 57; СДЯ Т.2, 362); rusėnų *неволя* 'адсутнасць незалежнасці, свабоды; палітычны, рэлігійны прыгнёт' (ГСБМ Т.20, 34; ССМ Т.2, 33; МДСУМ Т.1, 478); le. *niewola* 'brak wolności' (SPol T.18, 251; SS T.5, 257). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 847); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 200).

NOBAŽNAS ‘pamaldus’ (LKŽe): <...> *prasikime nobažnomis sirdimis ape dwasios swento dowaņq* <...> PK 23,2 < sen. rus. *набожный* ‘проявляющий приверженность вере’ (СРЯ XI–XVII Т.10, 20); rusėņų *набожный* ‘які верыць у Бога і выконвае ўсе рэлігійныя абрады’ (ГСБМ Т.18, 291; МДСУМ Т.1, 447); le. *nabožny* ‘postępujący według nakazów prawa bożego; zgodny z zasadami wiary, miłujący Boga, religijny, bogobożny’ (SPol Т.15, 379; SS Т.5, 18). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 856); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 465); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 201; ALEW 707).

PABAŽNAS ‘pamaldus’ (LKŽe): <...> *wayksciodami ir redidamiesi tikray ir pabažņay* <...> PK 18,7 < rusėņų *побожный* ‘набожны, богабаязны’ (ГСБМ Т.24, 428); le. *pobožny* ‘zgodny z prawem bożym i nakazami religii’ (SPol Т.25, 116). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 205; ALEW 724); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 477).

ПАКАЈУТИ⁶ ‘raminti’: <...> *langwibę ir nusipaimą iusu sažines* <...> PK 223,2 < sen. rus. *покоити* ‘давать успокоение, покой’ (СРЯ XI–XVII Т.16, 163; СДЯ Т.2, 1111); rusėņų *покоити* ‘даць заспакаенне; супакоіць, суцешыць’ (ГСБМ Т.26, 69); le. *pokoić* ‘uspokajać’ (SPol Т.26, 320; SS Т.6, 319).

ПАКАЈУС ‘taika, ramybė’ (LKŽe): *Dermę / pakaiui / ir wisas cnatas* <...> PK 17,14 < sen. rus. *покой* ‘мир, отсутствие войны’ (СРЯ XI–XVII Т.16, 164); rusėņų *покой* 1. ‘спакой’; 2. ‘мір’ (ГСБМ Т.26, 69; ССМ Т.2, 179; МДСУМ Т.2, 154); le. *pokoj* ‘spokój, stan bez zakłóceń, wstrząsów, nie pomyślnych wydarzeń’ (SPol Т.26, 321). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 884); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 210; ALEW 731).

ПАКАЈУС ‘gerai įrengtas kambarys’ (LKŽe): *Prasikim teypag / idant wisokius namus ir pakaius* <...> PK 39,11 < sen. rus. *покой* ‘комната, помещение’ (СРЯ XI–XVII Т.16, 164; СДЯ Т.2, 1110); rusėņų *покой, покоуи* ‘комната’ (ССМ Т.2, 178; МДСУМ Т.2, 154); le. *pokoj* ‘miejsce odosobnienia, ustronie’ (SPol Т.26, 321). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 884).

ПАКАРА ‘nuolankumas, nusižeminimas’ (LKŽe): *Melskimes tewuy sawam pakaroy* <...> PK 115,2 < sen. rus. *покоря* ‘покорность, смирение’ (СРЯ XI–XVII Т.16, 169); rusėņų *покоря, пакора* ‘пакора’ (ГСБМ Т.26, 78; ССМ Т.2, 179; МДСУМ Т.2, 154); le. *pokora* ‘poczucie własnej niższości, małego znaczenia; uległość, unizoność, skromność’ (SPol Т.26, 354; SS Т.6, 323). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 211).

ПАКАРНАС ‘nusižeminęs, nuolankus, paklusnus’ (LKŽe): *O dabar teypag pakarnomis ir wiernomis musu maldomis* <...> PK 18,1 < sen. rus. *покорный* ‘покорный, послушный’ (СРЯ XI–XVII Т.16, 171); rusėņų *покорный* ‘пакорны’ (ГСБМ Т.26, 80;

⁶ LKŽe paliudyti tik priešdėliniai veiksmažodžiai, vis dėlto remiantis slavų kalbomis juos galima apibendrinti iki *pakajyti*.

CCM T.2, 179; МДСУМ Т.2, 154); le. *pokorny* 'mający poczucie własnej niższości, uległy, unizony, skromny; wyrażający pokorę, pochodzący z niej' (SPol T.26, 361; SS T.6, 325).

Etimologijos: polonizmas (Skardžius 1998, 211).

PAKŪTA 'atgaila' (LKŽe): <...> *už griekus pakutą dara* <...> PK 85,8 < rusėnų *пакута* 'кара маральная, самапакута ачышчальная' (ГСБМ Т.26, 103); le. *pakuta* 'nawrócenie się do Boga w skrusze i żalu za grzechy' (SPol T.26, 404; SS T.6, 338).

Etimologijos: polonizmas (SEJL 888); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 483).

PAKŪTAVOTI, -AVOJA, -AVOJO 'atgailauti' (LKŽe): <...> *ir metu pakutawotumbim*. PK 147,5 < rusėnų *покутовати, покутовать* 'цярпець мукі сумлення' (ГСБМ Т.26, 105); le. *pokutować* 'nawracać się do Boga w skrusze i żalu za grzechy' (SPol T.26, 412; SS T.6, 339). **Etimologijos:** neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 484).

PAMSTA 'kerštas' (LKŽe): <...> *smarkios rustibes tawa ant pamstos sawa*. PK 27,13 < sen. rus. *помста* 'мечь, кара' (СРЯ XI–XVII Т.17, 37); rusėnų *помста* 'мечь' (МДСУМ Т.2, 165); le. *pomsta* 'odwet za wyrządzenie krzywdy; kara boska za grzechy; wymierzanie kary, mszczenie się' (SPol T.27, 182; SS T.6, 379). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 213; SEJL 895).

PAMSTYTI, -IJA, -IJO 'atkeršyti' (LKŽe): <...> *nes pamstisis Ponas Dievas ant to* <...> PK 4,19 < sen. rus. *помстити, помьстити* 'отомстить, покарать' (СРЯ XI–XVII Т.17, 37); rusėnų *помстити, помстить* 'помсціць, адпомсціць' (ГСБМ Т.26, 298; МДСУМ Т.2, 166); le. *pomścić* 'wziąć odwet, ukarać' (SPol T.27, 192; SS T.6, 380). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 213); lietuvių kalbos vedinys iš *pamsta* arba skolintis iš rytų slavų kalbų (SEJL 895).

PANA 'mergina' (LKŽe): <...> *gimęs esti iš Pannos Marios* <...> PK 8,10 < sen. rus. *панна* 'панна (титолование девушки из привилегированных слоев общества в Польше' (СРЯ XI–XVII Т.14, 145); rusėnų *панна, пана* 'дзяўчына; жанчына, якая не была замужам' (ГСБМ Т.23, 427; CCM Т.2, 123; МДСУМ Т.2, 83); le. *panna* 'dziewczyna, młoda niezamężna kobieta' (SPol T.23, 162; SS T.6, 28). **Etimologijos:** polonizmas (SEJL 989); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 489); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 231); pasiskolinta tiesiai iš lenkų kalbos arba per rytų slavų kalbas (ALEW 805).

PĀRODA 'patarimas, pamokymas' (LKŽe): <...> *Ponuy dekawoiu / kurio paroda sirdi sawo iauciu* <...> PK 49,19 < rusėnų *порада* 'рада, прапанова, як дзейнічаць' (ГСБМ Т.26, 421; МДСУМ Т.2, 172); le. *porada* 'rada, udzielenie wskazówek' (SPol T.27, 317). **Etimologijos:** neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 497); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 216); pasiskolinta tiesiai iš lenkų kalbos arba per rytų slavų kalbas (ALEW 871).

PASLUŠNAS ‘paklusnus’ (LKŽe): <...> *ir iatuy paslušni este* <...> PK 86,1 < sen. rus. *послушный* ‘смиренный, послушный’ (СРЯ XI–XVII Т.17, 194; СДЯ Т.2, 1241); rusėnų *послушний* ‘паслухмяны; падпарадкаваны’ (ГСБМ Т.27, 133; ССМ Т.2, 202); le. *poslušny* ‘wypełniający bez sprzeciwu czyjeś rozkazy, powolny, uległy’ (SPol Т.28, 63; SS Т.6, 437). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 217).

PASLŪGA ‘patarnavimas, pasitarnavimas’ (LKŽe): *Todrin mes wisi draugibey / prieg tay nušwenciausey paslugay* <...> PK 131,2 < sen. rus. *послуга* ‘служба, исполнение поручений, услужение’ (СРЯ XI–XVII Т.17, 185); rusėnų *послуга* ‘паслуга; работа, што выконваецца для задавальнення чыіх-н. патреб’ (ГСБМ Т.27, 123; МДСУМ Т.2, 182); le. *posługa* ‘to, co się robi dla kogoś’ (SPol Т.28, 37; SS Т.6, 435). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 217).

PATAMKAS ‘įpėdinis’ (LKŽe): <...> *kad tu esti tikray musu / ir patamku musu Diėwu* <...> PK 197,8 < sen. rus. *потомокъ, потомькъ* ‘потомок, родственник по прямой нисходящей линии’ (СРЯ XI–XVII Т.18, 11; СДЯ Т.2, 1292); rusėnų *потомокъ* ‘нашчадак, патомак’ (ГСБМ Т.27, 297; ССМ Т.2, 212); le. *potomek* ‘dziecko czyjeś, pochodzące od kogoś w prostej linii’ (SPol Т.28, 390). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 219; SEJL 911).

PAVALNAS 1. ‘klusnus’; 2. ‘savo valia, laisvai ką darantis’ (LKŽe): *Ne turi but rawalna teyp santi gieratuy* <...> PK 64,14 < sen. rus. *повольный* ‘покорный, послушный’ (СРЯ XI–XVII Т.15, 168; СДЯ Т.2, 1002); rusėnų *повольный, повольный* ‘покорный, послушный’ (МДСУМ Т.2, 121); le. *powolny* ‘poddający się czyjeś woli, posłuszny’ (SPol Т.29, 221; SS Т.6, 524). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 222); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 506).

PAŽYVOTI, -OJA, -OJO ‘pavalgyti’ (LKŽe): <...> *turim cionay sią dieną Wečiarį Pona musu Jezusa Christusa pažiwot* <...> PK 207,20 < sen. rus. *поживати* ‘употреблять, потреблять’ (СДЯ Т.2, 1081); rusėnų *поживати, поживать, поживати, поживати* ‘спажываць’ (ГСБМ Т.25, 381; ССМ Т.2, 173; МДСУМ Т.2, 145); le. *pożywać* ‘jeść’ (SPol Т.29, 476; SS Т.6, 566). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 223); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 510).

PEKLA ‘pragaras’ (LKŽe): <...> *ir pakastas nuziengie peklosna* PK 7,10 < sen. rus. *пекло* (СРЯ XI–XVII Т.14, 186); rusėnų *пекло* ‘пекла’ (ГСБМ Т.24, 66; МДСУМ Т.2, 89); le. *piekło* ‘w różnych religiach: miejsce przebywania zmarłych lub ich dusz’ (SPol Т.24, 57; SS Т.6, 89). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 224); neaiškios kilmės slavizmas (SEJL 924; ALEW 751).

PELGRIMAS ‘piligrimas’ (LKŽe): *Jay atawyiey aba pelgrimay kokie mieste butu <...>* PK 203,16 < sen. rus. *пелъгримъ* ‘путешествующий по святым местам’ (СРЯ XI–XVII T.15, 45); rusėnų *пелкгримъ, пелгримъ, пелгримъ, пелкгримъ* ‘паломник; вандроўнік’ (ГСБМ T.24, 69; МДСУМ T.2, 89); le. *pielgrzym* ‘człowiek odbywający podróż, wędrowiec; przybywający z innych stron; obcy’ (SPol T.24, 63; SS T.6, 90). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 224); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 511).

PILNASTIS ‘stropumas, uolumas, rūpestingumas’ (LKŽe): *Kur su didžia pilnasčia tie žodžiey nuog wierniuturi but wartoti <...>* PK 245,16 < rusėnų *пильность, пилность* ‘стараннасць, руплівасць’ (ГСБМ T.24, 307; МДСУМ T.2, 106); le. *pilność* ‘zapał, chęć, gorliwość, dokładność, staranność, troskliwość, trud, praca, zamiłowania, uwaga, skupienie, staranie’ (SPol T.24, 205; SS T.6, 133). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 227; SEJL 950); alternatyvus polonizmas (LKPŽ II 744); neaiškios kilmės slavizmas (ALEW 772).

PIŠNAS ‘puikus, puošnus, prašmatnus’ (LKŽe): <...> *žmonems pišnomis tokias biauris / bet Pana zokane duksis <...>* PK 43,13 < rusėnų *пышный, пишний* ‘пышны, раскошны; цудоўны’ (ГСБМ T.29, 409; МДСУМ T.2, 260); le. *pyszny* ‘wspaniały, godny podziwu; okazały, wystawny; kosztowny’ (SPol T.34, 525; SS T.7, 412). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 227).

PLĒGA ‘bausmė, nelaimė’ (LKŽe): *Nesitiks taw iš silwarta niekas / ney wel plega natuosna ateis <...>* PK 80,4 < rusėnų *пьяга, плага, пляга* ‘божая кара, бич’ (ГСБМ T.24, 388; МДСУМ T.2, 113); le. *plaga* ‘nieszczęście, cierpienie; kara’ (SPol T.24, 316; SS T.6, 148). **Etimologijos:** polonizmas (SEJL 971); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 518); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 228).

PONAS ‘Viešpats’ (LKŽe): *Per malda Ponop Diewop <...>* PK 9,10 < rusėnų *пань, пан* ‘гасподзь, Бог; Ісус Хрыстос’ (ГСБМ T.23, 439; ССМ T.2, 125; МДСУМ T.2, 83); le. *pan* ‘Bóg’ (SPol T.23, 76; SS T.6, 17). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 230; SEJL 989); pasiskolinta tiesiai iš lenkų kalbos arba per rytų slavų kalbas (ALEW 805).

PONAVONĖ ‘karalystė’ (LKŽe): *O ne attolink tolaus sawos ponawonios <...>* PK 113,23 < rusėnų *пановане* ‘господство, царствование’ (МДСУМ T.2, 83); len *panowanie* ‘władza; władanie, rządzenie’ (SPol T.23, 182). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 230); pasiskolinta tiesiai iš lenkų kalbos arba per rytų slavų kalbas (ALEW 805).

PONSTVA 1. ‘valdovai, valdžia’; 2. ‘col. ponija’ (LKŽe): <...> *Ponstvos ir maiestotay / Cherubius ir kunigai <...>* PK 150,9 < sen. rus. *панство* ‘собир. паны, панство’ (СРЯ XI–XVII T.14, 145); rusėnų *панство, паньство* ‘саслоўе арыстакратаў, магнатаў, паноў’ (ГСБМ T.23, 434; ССМ T.2, 124; МДСУМ T.2, 83); le. *państwo* ‘ludzie należący

do najwyższych warstw społecznych, magnaci, szlachta, ziemiaństwo' (SPol T.23, 213; SS T.6, 35). **Etimologijos:** neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 527); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 231; SEJL 990); pasiskolinta tiesiai iš lenkų kalbos arba per rytų slavų kalbas (ALEW 805).

PONTSKAS 'kilęs iš tokios romėnų giminės, pontiškis' (LKŽe): *Numučitas popontsku Pilotu* <...> PK 7,9 < rusėnų *понтский* 'які мае адносiны да Понта' (ГСБМ Т.26, 328); le. *pontski* (PK 7,9). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 231).

PRARAKAS 'pranašas' (LKŽe): *Wisi apaštalay / teypag ir prarakay* <...> PK 150,16 < sen. rus. *пророкъ* 'предсказатель, предвестник' (СРЯ XI–XVII Т.20, 207; СДЯ Т.2, 1562); rusėnų *пророкъ, пророк* 'прарок, прадказальнік' (ГСБМ Т.29, 213; ССМ Т.2, 262); le. *prorok* 'człowiek posłany przez Boga, przemawiający w Jego imieniu i głoszący Jego wolę' (SPol T.30, 360; SS T.7, 58). **Etimologijos:** polonizmas (SEJL 999); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 234).

PRASTAS 'niekuo neišsiskiriantis, eilinis, paprastas' (LKŽe): <...> *kitras žaltis prastą Iewą zdrodiia* <...> PK 178,9 < sen. rus. *простой* 'обычный' (СРЯ XI–XVII Т.20, 233); rusėnų *простый* 'звычайны, радавы, без заслуг або званняў' (ГСБМ Т.29, 239; ССМ Т.2, 264); le. *prosty* 'zwyczajny, przeciętny, niewyróżniający się' (SPol T.30, 422). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 999); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 234).

PRAVADNYKAS 'vadovas, vedėjas, iniciatorius' (LKŽe): <...> *numirusiu pravadniku* <...> PK 18,26 < sen. rus. *проводникъ* 'проводник, сопровождающий' (СРЯ XI–XVII Т.20, 104; СДЯ Т.2, 1514); rusėnų *проводник* 'праваднік; той, хто паказвае дарогу' (ГСБМ Т.29, 124; МДСУМ Т.2, 244); le. *przewodnik* 'ten, kto prowadzi i wskazuje drogę' (SPol T.32, 357; SS T.7, 203). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (Skardžius 1998, 235).

PRIPROVA 'įrankis, padargas, prietaisas' (LKŽe): <...> *ir priprowose wisokiose Ponuy žayskit*. PK 102,2 < sen. rus. *приправа* 'инструмент; приспособление' (СРЯ XI–XVII Т.19, 255; СДЯ Т.2, 1447); le. *przyprawa* 'przedmiot, za pomocą którego można coś zdziałać, osiągnąć' (SPol T.33, 624; SS T.7, 327). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 237).

PROVYTI, -IJA, -IJO 'atlikti, daryti' (LKŽe): *Tatay atprowiies wel teip graudena wisus*. PK 216,17 < sen. rus. *правити* 'делать, исполнять, совершать, осуществлять что-л.' (СРЯ XI–XVII Т.18, 110; СДЯ Т.2, 1345); rusėnų *правити* 'выконваць што-н.' (ГСБМ Т.27, 449; МДСУМ Т.2, 205); le. *prawić* 'wykonywać, czynić' (SPol T.30, 126; SS

T.7, 30). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 239); lietuvių kalbos deprefikuotas veiksmažodis iš *išprovyti* (SEJL 1015).

PSALMAS ‘tam tikra religinė giesmė’ (LKŽe): *Psalmas 1* PK 43,10 < sen. rus. *псалмь, псалъмь* ‘псалом’ (СРЯ XI–XVII Т.21, 34; СДЯ Т.2, 1721); rusėnų *псалмь, псалъмь* ‘псалом’ (ГСБМ Т.29, 326); le. *psalm* ‘piešń religijna z okresu biblijnego’ (SPol Т.34, 372; SS Т.7, 389). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 240).

PŪSČIA ‘dykuma, tyrai, tyrlaukis’ (LKŽe): <...> *anu žmoniū ant puscios stangawianciu* <...> PK 81,19 < sen. rus. *пуца* ‘пустынное место’ (СРЯ XI–XVII Т.21, 73; СДЯ Т.2, 1742); rusėnų *пуца, пусча, пусца, пушча, поуца* 1. ‘пустыня’; 2. ‘пустка’; 3. ‘глухое, бязлюдное месца’ (ГСБМ Т.29, 385; ССМ Т.2, 278; МДСУМ Т.2, 259); le. *puszcza* ‘obszar niezamieszkaný lub rzadko zamieszkaný, pustkowie, odludzie’ (SPol Т.34, 482; SS Т.7, 400). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 242).

RATMISTRAS ‘karininko laipsnis’ (LKŽe): <...> *tat Ratmistras regiedams / išpražina Diewa sant.* PK 162,10 < sen. rus. *ротмистръ, ротмистерь* ‘военачальник в польско-литовском войске; командир роты’ (СРЯ XI–XVII Т.22, 222); rusėnų *ротмистръ* ‘камандзір роты’ (ГСБМ Т.30, 453); le. *rotmistrz* 1. ‘dowódca oddziału wojskowego’; 2. ‘głównodowodzący wojskiem’ (SPol Т.35, 436; SS Т.7, 499). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 245); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 554).

RAZBAINYKAS ‘plėšikas, žmogžudys’ (LKŽe): <...> *ing peklą manes su razbaynikays* <...> PK 52,13 < sen. rus. *разбойникъ, разбойникь* ‘разбойник’ (СРЯ XI–XVII Т.21, 141); rusėnų *разбойникъ, разбойникь, разбоинікъ* ‘той, хто займаецца разбоем, рабаўнік’ (ГСБМ Т.29, 446; ССМ Т.2, 287); le. tarm. *rozbójnik* ‘ten, co rozbija po drogach publicznych, co się trudni rozbojem, zbójca, bandyta’ (SJP Т.5, 579). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 1058); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 245; ALEW 852).

RELIGIJA ‘tikėjimas, kad egzistuoja antgamtinės jėgos; tuo tikėjimu pagrįsti moraliniai principai ir apeigos; tikyba (LKŽe): <...> *kurie dabar ne iki gali Religioy ir moksle musu butu išmokiti* <...> PK 203,18 < rusėnų *реликгия, религия* ‘рэлігія, вера, веравызнанне’ (ГСБМ Т.30, 65); le. *religija* ‘wyznanie, wiara’ (SJP XVII).

RODA 1. ‘patarimas’; 2. ‘pasitarimas, sueiga’ (LKŽe): *Karalu wiešpati musu su Rodomis io* <...> PK 31,19 < sen. rus. *рада* 1. ‘совет (указание, рекомендация)’; 2. ‘совещание, заседание (совета)’ (СРЯ XI–XVII Т.21, 120; СДЯ Т.3, 11); rusėnų *рада* 1. ‘парада’; 2. ‘нарада’ (ГСБМ Т.29, 430; ССМ Т.2, 284; МДСУМ Т.2, 263); le. *rada* 1. ‘to co się doradza, wskazówka postępowania’; 2. ‘radzenie nad czymś, obrady, narada, też przedmiot narady, to nad czym się radzi’ (SS Т.7, 420). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų

kalbų (SEJL 1088); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 564); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 248); pasiskolinta tiesiai iš lenkų kalbos arba per rytų slavų kalbas (ALEW 871).

RODYTI, -IJA, -IJO ‘patarti’ (LKŽe): *Rodisiu ape giarq* <...> PK 92,19 < sen. rus. *raditi* ‘советовать’ (СРЯ XI–XVII Т.21, 123; СДЯ Т.3, 12); rusėnų *raditi, radity* ‘даваць параду’ (ГСБМ Т.29, 436; МДСУМ Т.2, 264); le. *radzić* ‘zalecać określone postępowanie’ (SS Т.7, 429). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 248); pasiskolinta tiesiai iš lenkų kalbos arba per rytų slavų kalbas (ALEW 871); denominatyvas (SEJL 1088).

ROJUS ‘vieta, kur laimingai gyvenančios tikinčiųjų vėlės; dausos’ (LKŽe): *Roiun prieme / ir tewaynimi dangaus karalistes padare* <...> PK 252,16 < sen. rus. *рай* ‘место блаженного пребывания душ праведных’ (СРЯ XI–XVII Т.21, 263; СДЯ Т.3, 62); rusėnų *рай* ‘рай, месца для праведнікаў пасля іх смерці’ (ГСБМ Т.29, 481); le. *raj* ‘miejsce przebywania zbawionych dusz zmarłych, kraina wiecznej szczęśliwości, niebo; szczęście wieczne’ (SPol Т.35, 93; SS Т.7, 430). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 249; SEJL 1090).

RONA ‘žaižda’ (LKŽe): <...> *o už tawa ronos* <...> PK 55,21 < sen. rus. *рана* ‘повреждение тканей тела, причиненное ударом, колющим или режущим орудием, оружием, рана’ (СРЯ XI–XVII Т.21, 270; СДЯ Т.3, 68); rusėnų *рана* ‘рана, пашкоджанне целаснасці цела’ (ГСБМ Т.30, 5; ССМ Т.2, 289); le. *rana* ‘uszkodzenie ciała, polegające na przerwaniu tkanek lub wylewie krwi do tkanki podskórnej wskutek uderzenia, ukłucia itp. lub choroby’ (SS Т.7, 433). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 249; SEJL 1091; ALEW 874).

RONYTI, -IJA, -IJO ‘sužeisti’ (LKŽe): *Nes buwo suronitas del grieku musu* <...> PK 244,4 < sen. rus. *ранити* ‘ранить’ (СРЯ XI–XVII Т.21, 272; СДЯ Т.3, 70); rusėnų *ранити* ‘нанесці (наносіць) рану (раны)’ (ГСБМ Т.30, 7; ССМ Т.2, 289); le. *ranić* ‘zadać ranę, skaleczyć’ (SS Т.7, 436). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (ALEW 874); denominatyvas (SEJL 1091).

SAKRAMENTAS ‘krikščionių apeigų veiksmas ar ženklas, kuriuo esanti gaunama Dievo malonė’ (LKŽe): *Ant maldos Pona. Ir ant Sakramentu.* PK 105,8 < sen. rus. *сакраментъ* ‘таинство’ (СРЯ XI–XVII Т.23, 23); rusėnų *сакраментъ* ‘сакрамент, таямніца святая’ (ГСБМ Т.31, 39); le. *sakrament* (SJP XVII).

SYLA ‘jėga’ (LKŽe): <...> *iz wisu silu sawo* PK 6,9 < sen. rus. *сила* ‘сила, мощь’ (СРЯ XI–XVII Т.24, 133); rusėnų *сила* ‘фізічная магчымасць жывых істот уздзеянцаць, фізічнае ўдзеянне’ (ГСБМ Т.31, 255; МДСУМ Т.2, 320); le. *siła* ‘energia fizyczna albo

duchowa' (SS T.8, 203). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 255; SEJL 1148; ALEW 912).

SIRATA 'našlaitis' (LKŽe): <...> *našliu ir siratu priweyzdetoiu* <...> PK 32,1 < sen. rus. *сирота* 'ребёнок, подросток, оставшийся без одного или обоих родителей, а также человек без родных, без покровителей' (СРЯ XI–XVII Т.24, 156; СДЯ Т.3, 358); rusėnų *сирота* 'сірата' (ГСБМ Т.31, 271; ССМ Т.2, 346); le. *sirota* 'dziecko, które utraciło obydwoje rodziców lub jedno z nich' (SS T.8, 191). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 1150); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 255; ALEW 913).

SKORBAS 'turtas' (LKŽe): <...> *skorbą koki nori* <...> PK 46,18 < sen. rus. *скарбъ* 1. 'имущество'; 2. 'богатства, сокровища' (СРЯ XI–XVII Т.24, 176; СДЯ Т.3, 365); rusėnų *скарбъ* 'грошы, каштоўныя рэчы, маёмасць' (ГСБМ Т.31, 301); le. *skarb* 'rzeczy cenne, stanowiące czyjś majątek, też pieniądze' (SS T.8, 216). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 1164); polonizmas (Skardžius 1998, 257); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 576); pasiskolinta tiesiai iš lenkų kalbos arba per rytų slavų kalbas (ALEW 923).

SLOVYTI, -IJA, -IJA 'garsinti, garbinti' (LKŽe): *Wienok tat issislowiio / wisiems* <...> PK 166,21 < sen. rus. *славити* 1. 'прославлять, восхвалять, хвалить'; 2. 'распространять слухи, какие-л. сведения о ком-л., чем-л.' (СРЯ XI–XVII Т.25, 56; СДЯ Т.3, 406); rusėnų *славити, славить* 1. 'услаўляць'; 2. 'паведамляць; распаўсюджваць чуткі' (ГСБМ Т.31, 406); le. *slawić* 1. 'wyrażać uznanie, szacunek, podziw, chwalić, czcić, wielbić'; 2. 'rozślawić, uczynić głośnym, znanym, podziwianym' (SS T.8, 273). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 258; ALEW 943).

SLŪŽYTI, -IJA, -IJO 'tarnauti' (LKŽe): <...> *o idant toypag galetumbim služit wisame giarame* <...> PK 18,9 < sen. rus. *служити* 'служить, находиться в подчинении' (СРЯ XI–XVII Т.25, 134; СДЯ Т.3, 427); rusėnų *служити, служить, служити, служить, слоужити, sluzity, sluzithy, sluzithi, szluzithi* 'служыць, знаходзіцца на службе' (ГСБМ Т.31, 450; ССМ Т.2, 356; МДСУМ Т.2, 332); le. *slużyć* 'pozostawać w czyjeś służbie, posługiwać komuś, być na czyjeś posługi, być posłusznym czyimś rozkazom, pomagać komuś, pozostawać w stosunku poddańczym' (SS T.8, 309). **Etimologijos:** polonizmas (SEJL 1206); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 259; ALEW 944).

SMŪTKAS 'liūdesys, susikrimtimas, širdgėla' (LKŽe): *Pasotinay mus duona smutka* <...> PK 71,18 < sen. rus. *смутокъ* 'огорчение' (СДЯ Т.25, 221); rusėnų *смутокъ, смутекъ* 'смутак' (ГСБМ Т.31, 506; МДСУМ Т.2, 336); le. *smutek* 'stan wywołany smutnym przeżyciem, strapieniem, przygnębieniem, dolegliwości' (SS T.8, 325). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 1218); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 261; ALEW 950).

SMŪTNAS 'liūdnas, nusimineš' (LKŽe): <...> *ir mana smutną malda meylingay priimti*. PK 45,15 < sen. rus. *смутный* 'огорченный, печальный' (СРЯ XI–XVII Т.25, 220); rusėnų *смутный, смутний* 'які адчувае смутак; маркотны, сумны' (ГСБМ Т.31, 505; МДСУМ Т.2, 336); le. *smutny* 'przygnębiony, stropiony' (SS Т.8, 325). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 1218); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 261; ALEW 950).

SMŪTYTI, -ІЈА, -ІЈО 'liūdinti' (LKŽe): <...> *o werksme wel smutiiasi*. PK 76,6 < sen. rus. *смутити* 'смутить, встревожить, взволновать' (СРЯ XI–XVII Т.25, 218); rusėnų *смутити* 'засмучаць' (ГСБМ Т.31, 504); le. *smucić* 'martwić, trapić' (SS Т.8, 324). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 1218); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 261; ALEW 950).

SPAVIEDIS 'išpažintis' (LKŽe): <...> *ausin kušteima spawiedies*. PK 205,27 < rusėnų *споведь* 'споведзь' (ГСБМ Т.32, 163; МДСУМ Т.2, 345); le. *spowiedź* 'wyznanie grzechów przed kapłanem w celu uzyskania rozgrzeszenia' (SS Т.8, 359). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 262; SEJL 1231; ALEW 957); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 588).

STROCHAS 'pagąsdinimas, pabauginimas' (LKŽe): *Tęn pas vgni stowedams stroche buwo Petras* <...> PK 160,18 < sen. rus. *страхъ* 'боязнь' (СРЯ XI–XVII Т.28, 143; СДЯ Т.3, 545); rusėnų *страхъ* 'пачуццё і стан спалоху, боязі' (ГСБМ Т.32, 462; ССМ Т.2, 393; МДСУМ Т.2, 370); le. *strach* 'uczucie zagrożenia, stan niepokoju wywołany niebezpieczeństwem istniejącym lub spodziewanym, trwoga, przerażenie, bojaźń' (SS Т.8, 456). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 265).

ŠKADYTI, -ІЈА, -ІЈО 'trukdyti, kliudyti' (LKŽe): <...> *mokslay nieka top ne perškadiia* <...> PK 205,18 < rusėnų *шкодити, шкодить* 'вредить' (МДСУМ Т.2, 497); le. *szkodzić* 'powodować stratę, przynosić uszczerbek, przynosić szkodę materialną lub moralną, krzywdzić' (SS Т.8, 565). **Etimologijos:** neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 617); pasiskolinta tiesiai iš lenkų kalbos arba per rytų slavus (ALEW 1039).

ŠKADLYVAS 'kuris kenkia, daro žalą, kenksmingas' (LKŽe): <...> *o wienok ant iu ne bus priepuola teypo škadliwa* <...> PK 57,14 < rusėnų *шкодливый* 'вредный; убыточный' (МДСУМ Т.2, 497); le. *szkodliwy* 'przynoszący szkodę, zły, niepożądany, zgubny, groźny' (SS Т.8, 563). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 274); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 618); pasiskolinta tiesiai iš lenkų kalbos arba per rytų slavus (ALEW 1039).

UBAGAS 'elgeta' (LKŽe): *Potam turi but užlicawoimas ialmužnos / ir ubagu* <...> PK 225,23 < sen. rus. *убогыи* 'бѣдный, неимущій' (СДЯ Т.3, 1113); rusėnų *оубогыи, оубогъ* 'бідний, убогий' (ССМ Т.2, 461; МДСУМ Т.2, 410); le. *ubogi* 'cierpiący

niedostatek, nędzę, niebogaty, biedny' (SS T.9, 266). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 1517); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 285; ALEW 1144).

UPARAS 'užsispyrimas, atkaklumas, aikštینگumas, įnoringumas' (LKŽe): <...> *kurie uparu sawo wieros krikscioniškos ne nor išpažint* <...> PK 209,9 < rusėnų *упоръ* 'упорство, упрямство' (МДСУМ Т.2, 434); le. *upór* 'obstawanie przy czymś' (SJP XVII). **Etimologijos:** polonizmas (SEJL 1531; ALEW 1155); alternatyvus polonizmas (LKPŽ II 761).

UŽYVOTI, -OJA, -OJO 1. 'vartoti'; 2. 'eikvoti' (LKŽe): *Ne eik su mims sudan tawo / baysibes vžiwt sawa/ pagaley tawo teysibes* <...> PK 22,12 < rusėnų *оживати, вживати, оживати* 'уживати (що), користуватися (чим)' (ССМ Т.2, 466; МДСУМ Т.2, 419); le. *używać* 'posługiwać się, posiłkować się czymś' (SS T.9, 508; SJP XVII). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 288); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 659).

VALNAS 'nevaržomas, laisvas, nepriklausomas; neuždarytas, galintis laisvai judėti, turintis laisvę (apie žmogų)' (LKŽe): <...> *butumbim walni nuo pikta* <...> PK 21,5 < sen. rus. *вольныи* 1. 'добровольный, совершаемый по собственному желанию'; 2. 'обладающий властью, правом поступать по собственной воле'; 3. 'свободный, не встречающий препятствий'; 4. 'свободный, независимый' (СРЯ XI–XVII Т.3, 17); rusėnų *вольный, волный* 1. 'вольны, स्वाбодны'; 2. 'незалежны, непадуладны'; 3. 'дабравольны' (ГСБМ Т.4, 165; МДСУМ Т.1, 112); le. *wolny* 1. 'taki, który może postępować zgodnie z własną wolą; niezależny'; 2. 'dobrowolny'; 3. 'taki, którego nie obciąża coś niepożądanego'; 4. 'zwolniony z jakichś zobowiązań, powinności'; 5 'taki, który może się swobodnie poruszać' (SS T.10, 292; SJP XVII). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 290; SEJL 1563; ALEW 1181).

VIERA 'tikyba, religija' (LKŽe): *Surakinimas wieros ktiksczioniškos* <...> PK 2,3 < sen. rus. *вѣра* 'вероисповедание, религия' (СРЯ XI–XVII Т.2, 91; СДЯ Т.1, 490); rusėnų *вера, вѣра* 'вера, релігія' (ГСБМ Т.3, 112; ССМ Т.1, 229; МДСУМ Т.1, 165); le. *wiera, wiara* 'głębokie przeświadczenie o prawdziwości poglądów i faktów nie dających się udowodnić, zwłaszcza poglądów religijnych jako opartych na objawieniu bożym' (SS T.10, 104). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų (Skardžius 1998, 294; SEJL 1615; ALEW 1236).

VIERNAS 1. 'kuriuo galima kliautis, pasitikėti, kuris ištikimas, patikimas, atsidavęs'; 2. 'tikras, neabejotinas, grynas'; 3. 'doras, teisingas, sąžiningas, nuoširdus'; 4. 'teisingas, nemelagingas'; 5. 'patikintis, neabejojantis, įsitikinęs'; 6. 'tikintis' (LKŽe): *O dabar teypag pakarnomis ir wiernoms musu maldomis* <...> PK 18,1 < sen. rus. *вѣрный* 'истинный'; 2. 'поклоняющийся определенным истинам'; 3. 'верующий'; 4. 'преданный'; 5. 'тот, кто пользуется доверием' (СРЯ XI–XVII Т.2, 91); rusėnų *верный, вѣрныи, вѣрніи, вѣрны* 1. 'верны, адданы'; 2. 'надзейны'; 3. 'праўдзівы, справядлівы'; 4. 'правильны,

беспамылковы'; 5. 'дакладны'; 6. 'у знач. наз. давераны'; 7. 'у знач. наз. веруючы' (ГСБМ Т.3, 126; ССМ Т.1, 230); le. *wierny* 'prawdziwy, niefałszywy, rzeczywiście istniejący'; 2. 'wierzący, (gorliwy) wyznawca jakiejś religii'; 3. 'godny zaufania, rzetelny, niezawodny, dochowujący wiary'; 4. 'szczerzy, prawdomówny' (SS Т.10, 183).

Etimologijos: neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 294; SEJL 1615; ALEW 1237).

VNŪKAS 'vaikaitis, ainis' (LKŽe): *Duok iamuy apweyzdet palaimus wnukus* <...> PK 96,2 < sen. rus. *внукъ, вѣнукъ* 'внук' (СРЯ XI–XVII Т.2, 244; СДЯ Т.1, 390); rusėnų *внукъ* 'унук' (ГСБМ Т.3, 70; ССМ Т.1, 183); le. *wnuk* 'dziecko płci męskiej w stosunku do własnych dziadków, czasem może też inny bliski krewny, np. bratanek lub siostrzeniec' (SS Т.10, 270). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 297); neaiškios kilmės slavizmas (ALEW 1269).

VOBYTI, -IJA, -IJO 'vyliumi, klasta, gudrumu lenkti savo pusėn, vilioti, gundyti' (LKŽe): <...> *meylingai mus wobii sawęsp* PK 179,5 < rusėnų *вабуми* 'зводзіць, спакушаць, прыцягваць' (ГСБМ Т.2, 283; МДСУМ Т.1, 81); le. *wabić* 'namawiać do przyjścia (do kogoś lub czegoś), zachęcać do czegoś, przywoływać, wzywać' (SS Т.10, 32). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų (SEJL 1648); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 297; ALEW 1270).

ZBARAS 'tikinčiųjų bendruomenė, Bažnyčia' (LKŽe): *Giesmes ape Zbarą Szwenta* <...> PK 132,12 < sen. rus. *сборъ* (СРЯ XI–XVII Т.23, 77; СДЯ Т.3, 647); rusėnų *зборъ* 1. 'царква; памяшканне для малення'; 2. 'духоўнае брацтва, садружнасьць' (ГСБМ Т.12, 38; ССМ Т.1, 389; МДСУМ Т.1, 301); le. *zbor* 'gromada, tłum, rzesza, społeczność, też grupa zorganizowana, np. wojsko, oddział zbrojny' (SS Т.11, 275). **Etimologijos:** neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 299).

ZBRAJA 'ginklai, ginkluotė' (LKŽe): <...> *bus kaip zbraia stiprey priprowita*. PK 79,12 < rusėnų *зброя* 'зброя; прылада, рэч для нападу ці абароны' (ГСБМ Т.12, 42; ССМ Т.1, 389; МДСУМ Т.1, 302); le. *zbroja* 'ochronne okrycie metalowe rycerzy i koni, uzbrojenie, broń, ryszczunek' (SS Т.11, 277). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 299; SEJL 1660; ALEW 1275); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 681).

ZDRODLYVAS 'apgaulingas' (LKŽe): *Ką sawo melo gausi liežuwi zdrodliwas* <...> PK 90,13 < rusėnų *здрядливый* 'які заключае ў сабе здраду, падман' (ГСБМ Т.12, 188; МДСУМ Т.1, 339); le. *zdradliwy* 'oszukańczy, podstępny, przewrotny' (SS Т.11, 291). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 300; SEJL 1660); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 683); pasiskolinta tiesiai iš lenkų kalbos arba per rytų slavus (ALEW 1276).

ZDRODNAS 'apgaulingas, apgavikiškas, melagingas' (LKŽe): *Teykis mane apginti nuog liezuwiu zdrodnu*. PK 90,11 < rusėnų *здрядный* 'здрядны' (ГСБМ Т.12, 189); le. *zdradny* 'oszukańczy, kłamliwy, obłudny, podstępny, przewrotny, występny' (SS Т.11, 292).

Etimologijos: polonizmas (Skardžius 1998, 300; SEJL 1660); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 683); pasiskolinta tiesiai iš lenkų kalbos arba per rytų slavus (ALEW 1276).

ZLASTIS ‘pyktis, piktumas’ (LKŽe): <...> *ne pažindam zlasties* <...> PK 120,7 < sen. rus. *злость* ‘злость, злоба’ (СРЯ XI–XVII Т.6, 32); rusėnų *злость, злость* ‘злость, гнѣѣ’ (ГСБМ Т.12, 284; ССМ Т.1, 401); le. *złość* ‘nieprawość, niegodziwość, przewrotność’ (SS Т.11, 402). **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 301).

ZOKANAS ‘įstatymas’ (LKŽe): <...> *bat Pona zokane duksis / dieną nakti dumodamas*. PK 43,14 < sen. rus. *законъ* 1. ‘вера, совокупность правил поведения’; 2. ‘установления, предписания светской власти’ (СРЯ XI–XVII Т.5, 217; СДЯ Т.1, 921); rusėnų *законъ* 1. ‘сукупнасць прадпісанняў якой-н. рэлігіі’; 2. ‘устанаўленні, прадпісанні свецкай улады’ (ГСБМ Т.10, 251; ССМ Т.1, 376; МДСУМ Т.1, 272); le. *zakon* ‘prawo, nakaz, zasady moralne, przykazania’ (SS Т.11, 101). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 1663); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 301; ALEW 1270).

ŽERTAS ‘pokštas, išdaiga, juokas’ (LKŽe): *Neg neprietelu žiertus ir iu apiuokus* <...> PK 60,12 < sen. rus. *жартъ* ‘насмешка, издевательство’ (СРЯ XI–XVII Т.5, 76); rusėnų *жартъ* 1. ‘жарт’; 2. ‘насмешка, кпіны’ (ГСБМ Т.9, 270; МДСУМ Т.1, 248); le. *žart* ‘kawał, dowcip; drwina; żartowanie’ (SPol XVII); **Etimologijos:** polonizmas (Skardžius 1998, 306; SEJL 1690; LKPŽ II 190).

ŽYDAS ‘žydų tautybės žmogus’ (LKŽe): <...> *kuriam Betleem wardas / žiameia Zidu gulis* <...> PK 153,7 < sen. rus. *жидъ* ‘еврей, иудей’ (СРЯ XI–XVII Т.5, 107; СДЯ Т.1, 871); rusėnų *жидъ, жидъ* ‘яўрэй, іудзей’ (ГСБМ Т.10, 29; ССМ Т.1, 360); le. *zyd* ‘człowiek, mężczyzna należący do narodu izraelskiego i wyznający religię możeszową’ (SS Т.11, 607). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 1692); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 697); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 306).

ŽYDAVKA ‘žydė’ (LKŽe): <...> *idant krikscionis pahonkos / aba židawkos / aba balwanu garbintoios kokios ne imtu* <...> PK 228,25 < sen. rus. *жидовка, жидовъка* ‘женск. к *жидъ*’ (СРЯ XI–XVII Т.5, 108; СДЯ Т.1, 871); rusėnų *жидовка, жидовка* ‘яўрэйка, іудзейка’ (ГСБМ Т.10, 28; ССМ Т.1, 360); le. *zydówka* ‘kobieta należąca do narodu izraelskiego i wyznająca religię możeszową’ (SS Т.11, 616). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 1692); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 306).

ŽYVATAS ‘gyvenimas’ (LKŽe): *Potam but amzina žiwata*. PK 7,20 < sen. rus. *животъ* ‘жизнь’ (СРЯ XI–XVII Т.5, 103; СДЯ Т.1, 867); rusėnų *животъ, животъ* ‘жыццѣ’ (ГСБМ Т.10, 20; ССМ Т.1, 358; МДСУМ Т.1, 251); le. *żywot* ‘życie, istnienie, też czas trwania życia’ (SS Т.11, 622). **Etimologijos:** skolinys iš rytų slavų kalbų (SEJL 1709); neapibrėžtas polonizmas (LKPŽ II 697); neaiškios kilmės slavizmas (Skardžius 1998, 307; ALEW 1318).

Apibendrinimas

149 PK slavizmų tikslios kalbos donorės nustatyti nepavyko. Atkreiptinas dėmesys, kad šis skaičius atsirado apibendrinus leksemas: buvo pateikiama tik veiksmažodžių bendratis, o ne kiekviena atskira veiksmažodžio forma ar priešdėliniai veiksmažodžiai, nebuvo pateikiami vardažodžiai su *ne-*. Tokių apibendrintų slavizmų, kurių kilmę pavyko nustatyti arba bent jau galima spėti tikėtiną jų kilmę, yra 165. Neaiškios kilmės slavizmai sudaro gana didelę PK skolinių iš slavų kalbų dalį ir tai tik dar kartą patvirtina, kad kartais dėl slavų kalbų panašumo slavizmo kelio į lietuvių kalbą nustatyti neįmanoma, todėl belieka pateikti chronologiškai tikslus atitikmenis lenkų, rusėnų ar senojoje rusų kalboje.

Literatūra ir šaltiniai

ALEW – Hock, Wolfgang. *Altlitauisches etymologisches Wörterbuch*, I, II. Hamburg: Baar, 2015.

Būga, Kazys. *Rinkiniai raštai*, I. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1958.

GHJP – *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1955.

Girdenis, Aleksas. *Kalbotyros darbai*, III. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001.

Jakaitienė, Evalda. *Leksikologija*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009.

Kardelis, Vytautas. *Rytų aukštaičių šnektų slavizmų fonologijos bruožai*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2003.

Keinys, Stasys. Lietuvių kalbos hibridai (sąvoka, rūšys ir normiškumas), *Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A serija*, 1984, 113–123.

Kruopas, Jonas. 1598 m. Merkelio Petkevičiaus katekizmo leksika, *Lietuvių kalbotyros klausimai XII*, 1970, 83–154.

LKPŽ – Kregždys, Rolandas. Lietuvių kalbos polonizmų žodynas = Słownik polonizmów w języku litewskim: mokslinis žodynas, I, II. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2016.

LEW – Fraenkel, Ernst. *Litauisches etymologisches wörterbuch*. Heidelberg: Winter, 1962.

LKE – *Lietuvių kalbos enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008.

LKŽe – *Lietuvių kalbos elektroninis žodynas*. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/>>.

Maskuliūnas, Bronius. Savybiniai įvardžiai Merkelio Petkevičiaus „Katekizme“, *Baltu filologija* 18, 2009, 113–120.

Meller, Katarzyna. O pieśniowej twórczości Jakuba Lubelczyka, *Pamiętnik Literacki* 75/4, 1984, 151–175.

Niedźwiedz, Jakub. Jan Kochanowski, poeta Litewski, *Acta historica universitatis Klaipedensis* 16, 2008, 179–187.

Palionis, Jonas. *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.* Vilnius: Mintis, 1967.

PK – 1598 metų Merkelio Petkevičiaus katekizmas. Kaunas: Knygų leidimo komisija, 1939.

Pociūtė, Dainora. Prigimties pančiai ar įstatymų laisvė: kai kurie Mikalojaus Daukšos *Postilės* „Prakalbos į malonųjį skaitytoją“ aspektai protestantų minties kontekste, *Literatūra* 38(1), 2000, 23–31.

Pociūtė–Abukevičienė, Dainora. Psalmės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės giesmynuose. XVI a.: nuo Nesvyžiaus katekizmo iki lietuviškųjų Merkelio Petkevičiaus vertimų, *Literatūra* 47 (1), 2005, 29–43.

SJP – *Słownik języka polskiego*, I–VIII. Warszawa: 1898–1923.

SJP XVII – *Słownik polszczyzny XVII wieku*. Prieiga per internetą: <<http://sxvii.pl>>.

Skardžius, Pranas. *Rinktiniai raštai*, I, IV. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1996, 1998.

SEJL – Smoczyński, Wojciech. *Słownik etymologiczny języka litewskiego*, 2 patikslintas ir papildytas leidimas. Prieiga per internetą: <<https://dl.dropboxusercontent.com/u/21280621/Smo%D1%81zy%C5%84ski%20W.%20%C5%82ownik%20etymologiczny%20j%C4%99zyka%20litewskiego.pdf>>.

SPol – *Słownik polszczyzny XVI wieku*, I–XXXV. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: 1966–2011.

SPra – *Słownik prasłowiański*, I–VIII. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Wydawnictwo polskiej akademii nauk, 1974–2001.

SS – *Słownik staropolski*, I–XI. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: 1953–2002.

Valeckienė, Adelė. Kitų kalbų kilmės žodžiai lietuvių kalbos morfologinėje sistemoje, *Lietuvių kalba tarybiniais metais*, 1967, 108–128.

Voitkevič, Božena. Mikalojaus Daukšos *Postilės* slavizmų morfologinė integracija, *Baltistica* 75(2) 2010, 243–255.

Zinkevičius, Zigmas. M. Petkevičiaus katekizmo (1598 m.) tarmė, *Baltistica* 6(2), 1970, 227–243.

Zinkevičius, Zigmas. *Senųjų raštų kalba*. Vilnius: Mokslas, 1988.

Zinkevičius, Zigmas. *Rinktiniai raštai*, I. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002.

ГСБМ – *Гістарычны слоўнік беларускай мовы*, I–XXXIII. Мінск: 1982–2013.

Золтан, Андраш. *Interslavica*. Москва: Индрик, 2014.

ИГРЯ – *Историческая грамматика русского языка*. Москва: Высшая школа, 1981.

МДСУМ – Тимченко, Євген Костянтинович. *Матеріали до словника писемної та книжної української мови*, I–II. Київ – Нью-Йорк: Національна академія наук України, 2002–2003.

СДЯ – *Словарь древнерусского языка*, I–III. Москва: Книга, 1989.

СРЯ XI–XVII – *Словарь русского языка XI–XVII вв.*, I–XXIX. Москва: Наука, 1975–2011.

ССМ – *Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.*, I–II. Київ: Наукова думка, 1977–1978.

ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков*, I–XXXVIII. Москва: Наука, 1974–2012.

ЭСБМ – *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, I–XIII. Мінск: 1978–2010.

ЯМ – *Языки мира. Славянские языки*. Москва: Academia, 2005.

Gauta: 2017–11–03

Priimta: 2017–12–30